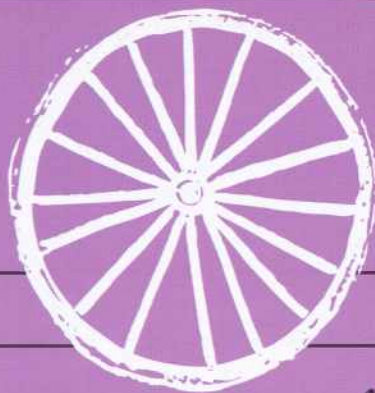

Romano

them

R O M S K I

S V E T

berš/leto: 11

marec 2005, številka 23

stran 2

MURSKA SOBOTA

stran 19

LJUBLJANA

ROMSKO DRUŠTVO ROMANI UNION
MURSKA SOBOTA

WD KOLAR
Pen 6 04

ROMANO THEM ROMSKI SVET

številka 23, april 2005

založnik

Zveza Romov Slovenije
Arhitekta Novaka 13
9000 Murska Sobota
tel.: 02 5308-100
fax: 02 5308-104

e-mail: romani.union@siol.net
www.zveza-romov.si

ROMIC ROMSKI INFORMATIVNI CENTER
ROMSKA RAJONSKA PROJEKCIJA

e-mail: romic@siol.net
www.rromic.si

odgovorni urednik

Jožek Horvat - Muc

uredniški odbor

dr. Pavla Štrukelj

Monika Sandreli

Janja Rošer

Daniel Šarkezi

Slobodan Nezirovič

Bečiri Fatmir

dopisniki

Anita Cener, Serdica

Lujzi Baranja, New York

Dragoljub Acković, Beograd

prelom in tisk

Tiskarna Klar, Murska Sobota

naklada

500 izvodov

Po mnenju Ministrstva za kulturo RS št. 415-562/96, se Romano them - Romski svet šteje med proizvode za katere se plačuje 20% davek na dodano vrednost.

Izid časopisa Romano them je omogočilo
Ministrstvo za kulturo RS
in Urad za narodnosti RS

VSEBINA

Jože Pojbič: Pomurje zgled za druge regije	2
Jožek Horvat - Muc: Romi na Slovenskem	3
Geza BAČIČ: Samo programi in dobri nameni države promalo za izboljšanje položaja Romov	7
Brankica Petković: Da bi tudi Romi ustvarjali medije ...	10
Janko DURIČ: Nekateri vidiki družbenega položaja Romov v Prekmurju z zornih kotov Romov	12
Marijo Horvat- Palko: Romane begeduvaušča - Romski Godbeniki	15
Monika Sandreli: Nova pesniška zbirka	16
Dvig prebranjevalne kulture za varovanje in krepitev zdravja romske populacije	17
Romi v Sloveniji	17
Mladen Tancer: Pavla Štrukelj: Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji	19
Jožica Horvat: Nikoli ne bom zatajila svoje romske krvi ..	20
Milan Gaber: Prihod Romov v Serdico	20
Ivan Kolar: Desetletno vključevanje Romov 2005 - 2015 ..	21
Romeo Horvat: Ženski forum - Zuvjengro Forum	21
Zdravko Horvat: Računalniški kotichek	22
Geza Bačič: Pred izidom romskega zbornika	25
Romeo Horvat: Romano Pralipe s Fatmirjem Bečirijem ..	26
Jožek Horvat - Muc: Lažangutni tu čbaurdje - Sramežljivo ti dekle	26
Romeo Horvat - Popo: Pesmi	27
Lilijana Zupančič: "Dedek Mraz je prišel v Grosuplje" ...	28

Pomurje zgled za druge regije

Beseda je tekla tudi o elementih za pripravo novega zakona o Romih

Jože Pojbič

Murska Sobota / Predsednik vlade Janez Janša se je skupaj z ministrom za kulturo Vaskom Simonitijem srečal s predstavniki Zveze Romov Slovenije (ZRS). Z njenim predsednikom Jožetom Horvatom - Mucem, podpredsednikom zveze Tonetom Hudorvcem, predsednikom foruma romskih svetnikov pri ZRS Slavkom Cenerjem in članom skupščine in predsedstva ZRS Fatmirjem Bečirijem se je pogovarjal tudi o elementih za pripravo novega zakona o Romih, ki so jih prvi pripravili prav v Zveri Romov Slovenije.

Na poznejši tiskovni konferenci je predsednik vlade dejal, da je zakon o normativnem programu vlade za letošnje leto in da si ta obeta zakon, ki ne bo s prisilo

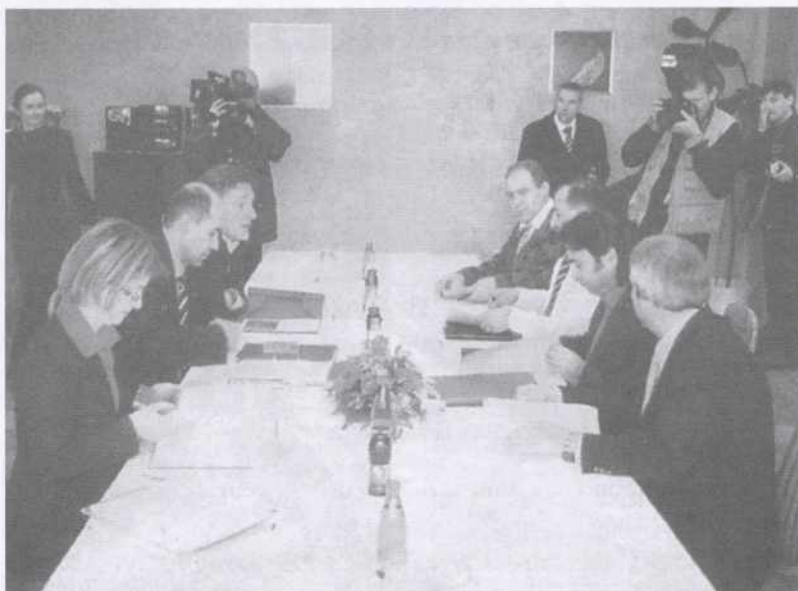

uveljavljal standardov odnosov z romsko skupnostjo, ampak bo posledica skupnega dogovarjanja.

Romski predstavniki so predstavili Janši in Simonitiju položaj romske skupnosti v vsej Sloveniji in opozorili na dejstvo, da se ta od regije do regije in od občine do občine zelo razlikuje. »Še na-

jboljši je položaj Romov v Pomurju in nekatere rešitve iz te regije bi kazalo uporabiti tudi drugod,« je o tem pozneje povedal predsednik vlade.

Jože Horvat - Muc je Janšo opozoril še na slabe bivalne razmere Romov in na potrebo po legalizaciji njihovih naselij, na komunalno neurejenost romskih naselij, na to, da je bil v zadnjem času pri vključevanju Romov v izobraževalni sistem napravljen velik korak nazaj in da se nekateri ravnatelji osnovnih šol branijo romskih otrok, ker se bojijo, da bodo potem izgubili neromske učence in na še vedno finančno neovrednoten program za pomoč Romom iz leta 1995.

Romi na Slovenskem

Jožek Horvat - Muc

1. UVODNA POJASNILA

Natančno število Romov v Sloveniji ni znano. Po zadnjem popisu iz leta 2002 se je za Rome opredelilo 3246 oseb, po materinem jeziku je 3834 oseb.

Po neuradnih podatkih pa živi v Sloveniji od 8.000 do 10.000 Romov.

Največ Romov, ki so tradicionalno naseljeni v Sloveniji, živi v Prekmurju, na Dolenjskem, v Posavju in v Beli krajini. Ostali netradicionalno naseljeni Romi pa prebivajo v večjih slovenskih mestih: v Ljubljani, Mariboru, Celju, Velenju in na Jesenicah.

Na Gorenjskem živijo Sinti, ki so prav tako tradicionalno naseljeni v Sloveniji

Romi v Sloveniji živimo v različnih razmerah. Velik del Romov živi v težkih socialnih razmerah, predvsem zaradi neizo-

braženosti, revščine, pa tudi diskriminiranosti, nekateri pa vse bolj skrbijo za svoje življenje, bivalne razmere, za zaposlitev ter za izobraževanje svojih otrok.

V zadnjih letih so se v skrb za boljši položaj Romov vključile tudi občine in slovenska Vlada.

Vlada Republike Slovenije je v letu 1995 sprejela poseben program ukrepov za pomoč Romom v naši državi. Program zajema naloge pri zagotavljanju pogojev za bivalno-~~stanovanjske~~ razmere, zaposlovanju, izobraževanju, na zdravstvenem in socialnem področju do kulturne ustvarjalnosti in organiziranosti Romov samih.

Svoj prispevek k lastnemu izboljšanju pa so nekateri Romi sami prispevali. To velja za tiste Rome, ki so stalno zaposleni, ali si občasno najdejo zaslužek preko sistema javnih del, zaposlovanja v

tujini, ali nabiranja zdravilnih zelišč ipd...

V zadnjem času pa prevladuje med Romi v Sloveniji mnenje, da se morajo tudi sami organizirati in poskrbeti zase, da torej položaj Romov ne more biti odvisen samo od občin, v katerih živijo in od pomoči države.

Vendar pa še vedno obstajajo Romi, ki živijo v zelo slabih razmerah in so odvisni predvsem od socialnih pomoči države.

2. PRAVNI POLOŽAJ ROMOV V SLOVENIJI

Romi smo po Ustavi Republike Slovenije zaščiteni skupnost. Po 65. členu Ustave naj bi položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, urejal zakon (ki pa še ni sprejet).

Zaščita romske skupnosti pa je že doslej sestavni del desetih področnih zakonov in sicer:

- Zakona o lokalni samoupravi (1993,2002)
- Zakona o lokalnih volitvah (1993,2002)
- Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996)
- Zakona o vrtcih (1996)
- Zakona o osnovni šoli (2001)
- Zakona o medijih (2001)
- Zakona o knjižničarstvu (2001)
- Zakona o evidenci volilne pravice (2002) - Zakona o urejanju prostora (2002)
- Zakona o graditvi objektov (2002).

Zakon o lokalni samoupravi

določa, da na območjih, kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, le-ta izvoli vsaj enega predstavnika v občinski svet. Ker pojem avtohtoni Romi na začetku v zakonu ni bil jasno opredeljen, je slovenski parlament sprejel dopolnitev zakona, ki določa, v katerih občinah mora biti izvoljen tudi predstavnik Romov. Zakon navaja dvajset občin.

3. ŽIVLJENJSKE RAZMERE ROMOV (ROMSKA PROBLEMATIKA)

Na nekaterih območjih v Republiki Sloveniji so življenjske razmere Romov zelo zaskrbljujoče. V njihovih naseljih ni osnovnih pogojev za človeka dostojno življenje (tekoča voda, ogrevanje in sanitarije). Brezposelnost je izredno visoka.

Te razmere so posledica več dejavnikov, med katerima sta najpomembnejša: nizka stopnja izo-

brazbe in pomanjkanje zavesti o svojih pravicah pri Romih.

Romi so tudi žrtve diskriminacije na številnih področjih življenja.

Vlada Republike Slovenije je leta 1995 sprejela program ukrepov za pomoč Romov v Sloveniji.

Sprejeti ukrepi so aktualni še danes. Zaradi finančnega neovrednotenja programa pa se ta v celoti ne izvaja. Leta 2000 je bil sprejet tudi program o zaposlovanju Romov.

Zveza Romov Slovenije si kot krovna romska organizacija v Sloveniji prizadeva za uresničitev in izvajanje sprejetih vladnih programov. V sodelovanju z Uradom Vlade RS za narodnosti in ob njegovi podpori in pomoči se je v zadnjem času marsikatera tematika v zvezi z Romi sicer razrešila, vendar pa številni problemi še ostajajo.

3.1. Bivalne razmere

Na področju bivalnih razmer Romov v Sloveniji sta največja problema parcelizacija in urbanistični ureditveni načrt romskih naselij.

V nekaterih romskih zaselkih se pojavlja problem lastništva, saj so si Romi uredili stanovanjska poslopja na ozemlju drugih lastnikov, predvsem kmetov.

Tako lahko Rome v Sloveniji glede bivalnih razmer razvrstimo v tri skupine:

- V prvo skupino bi lahko šteli Rome, ki dosegajo visoko stopnjo kulture bivanja. To so Romi, ki živijo bodisi v urbanem središču, v stanovanjskih blokih ali v najemnih stanovanjih. Sem prištevamo tudi tiste, ki živijo v lastnih zidanih hišah izven romskih naselij ali v razvitih romskih naseljih.
- V drugo skupino štejemo Rome z nižjo stopnjo kulture

bivanja. To so Romi, ki živijo v strnjenih romskih naseljih. Ti predstavljajo komplekse zidanih eno ali dvo- prostornih hiš, zidan ih in lesenih hiš.

V tretjo skupino lahko šteje-
mo Rome z izrazito nizko stopnjo kulture bivanja. Ti živijo v izoliranih naseljih, ki so locirani na periferijah vaških skupnosti. Njihovi bivalni prostori so temni, vlažni, higiensko zanemarjeni, brez urejenih sanitarij.

3.2. Zaposlovanje

Ker Romi v večini primerov nimajo privzgojenih delovnih navad se z vključitvijo v delovno okolje pojavi vrsta težav. Romi se zaposlujejo predvsem kot nekvalificirani delavci bodisi v času sezonskega dela ali pa za določen čas. Nekateri se zaposlujejo tudi v tujini.

V času radikalnih družbenih sprememb in v zaostrenih pogojih gospodarjenja so možnosti za zaposlovanje Romov še toliko bolj omejene, na kar vpliva tudi značilnost, da imajo Romi nizko izobrazbeno strukturo ter visoko stopnjo fluktuacije. Prisotno je tudi pogosto prehajanje iz ene delovne organizacije v drugo.

V Prekmurju so se Romi zaposlovali predvsem kot čistilci, konfekarji, šivilje, tesarji, gradbeniki, komunalni delavci, cestni delavci ter kovinarji. Na Dolenjskem pa so se Romi ukvarjali predvsem s kovaštvom, drobljenjem kamenja v kamnolomih in na cestah ter s prodajo konj. Zelo pomembna panoga je nabiranje zdravilnih zelišč. V zadnjem času pa je število zaposlenih Romov naglo upadlo zaradi stečajnih postopkov podjetij, saj so Romi prvi na listi odpuščenih. Čeprav se Romi

udeležujejo raznih tečajev in pridobivanja poklicev ne dobivajo zaposlitve zaradi slabih delovnih navad bodisi negativnih odnosov in predsodkov delodajalcev do Romov. Nizka stopnja znanja pa je v sedanjem času ena največjih ovir, ker zaradi modernizacije proizvodnih procesov niso konjunktivna delovna sila in so tako odrinjeni na obrobje čakajočih na zaposlitev.

Vsem Romom z določeno izobrazbo bi državni organi morali pomagati pridobiti ustrezno zaposlitev. Predvsem pričakujemo, da se bo program ukrepov za pomoč Romom, ki ga je sprejela Vlada, v praksi uresničil. Posebne zaščitne ukrepe Romov (npr.: pri šolanju otrok, socialnem varstvu, kulturi ipd.) pa je nujno vgraditi v nekatere zakone in predpise, kar omogoča tudi Ustava Republike Slovenije.

Čeprav je vlada Republike Slovenije sprejela ukrepe za izboljšanje položaja Romov, v katerih so zajeti tudi ukrepi za izboljšanje na področju zaposlovanja in urejevanja bivalnih razmer Romov, pa lahko pove-
mo, da so na področju zaposlovanja po mnenju Romov rezultati skoraj neopazni.

Obstajajo tudi občine, kjer Romi živijo in se občine ne menijo za njihove probleme, čeprav bi jih lahko reševali na podlagi sprejetih vladnih ukrepov, kar se odraža prav pri reševanju bivalne problematike slovenskih Romov.

Vsi ti problemi so nam Romom v Sloveniji dali jasno vedeti, da se moramo bolj organizirati ter prispevati k reševanju romske problematike v Sloveniji. Tako zdaj obstaja Slovenska romska zveza, ki je združila vsa zainteresirana romska društva v Sloveniji. Vendar pa bomo še vedno vs-

eskozi Romi v Sloveniji kakor tudi drugod po Evropi najbolj na rob odrinjena narodna skupnost bodisi zaradi naše drugačnosti, ki jo seveda širša družbena skupnost ne sprejema, bodisi zaradi naše slabe samozavesti, spoštovanja in priznanja lastnega naroda ter neenotnosti pri reševanju lastnih problemov.

3.3. Položaj romske skupnosti se razlikuje od občine do občine

Položaj romske skupnosti se razlikuje tako od občine do občine kot po področjih (sociala, šolstvo, bivalne razmere) ter po odgovornosti samih Romov do reševanja naših problemov. Temeljni problem vseh Romov v Sloveniji predstavljajo njihove življenjske razmere, saj jih večina živi v neprilagojenih razmerah, marsikje nimajo pitne vode, elektrike, urejenih naselij, poleg tega

imajo težave pri zaposlovanju in slabše možnosti pri vključevanju v sistem izobraževanja ter se kljub zakonski ureditvi - težje vključujejo v politično življenje okolja, v katerem živijo. V nasprotju z občino Murska Sobota, kjer so razmere na področju politične participacije in izobraževanja dobro urejene že mnogo let, je na območju Dolenjske, Posavja, Bele krajine položaj Romov slabši, saj ni medsebojnega sodelovanja med Romi, lokalno oblastjo in državo. Romi so zaradi tega potisnjeni na obrobje družbe in brez možnosti, da bi aktivno sodelovali pri reševanju njihovih težav. Danes se srečujejo s primeri, ko posamezni lokalni politiki javno pozivajo tako medije kot širšo javnost, da naj romsko skupnost ne sprejmejo in da naj se Romi umaknejo z določenega območja in da naj se uničijo njihova naselja.

Danes smo Romi organizirani in si želimo sodelovati pri iskanju rešitev za naše težave. Opozarjam, da niso samo Romi tisti, ki ustvarjajo negativno ozračje v določenem prostoru ter samo zahtevajo in nič ne naredijo. Marsikdaj tudi sami kaj naredijo in dajejo predloge za reševanje problemov, vendar se nekatere lokalne oblasti na njihove predloge ne odzivajo. Res pa je tudi, da Romi ponekod ne izkoriščajo možnosti, ki jim jih je dala država ali občina. Nekateri predstavniki romske skupnosti v občinskih svetih nimajo pravega pristopa za reševanje romske problematike in niso pripravljeni sodelovati z lokalno skupnostjo.

Romska skupnost se namreč še danes srečuje z diskriminacijo in kršenjem človekovih pravic, saj se marsikje pojavlja vprašanje, ali bodo neromski otroci hodili v šolo skupaj z Romi, ali bodo tako starši kot otroci neromske skupnosti sprejeli romsko skupnost. Po mojem ni nobene potrebe po postavljanju takih in podobnih vprašanj, ampak je čas

za sodelovanje med Romi, lokalno skupnostjo in državo. Vse tisto, kar je danes pozitivno, je treba nadgraditi ter Romom pomagati tudi s finančno podporo.

Večino kulturnih projektov za Rome financira država oziroma Ministrstvo za kulturo, medtem ko se temu občine izogibajo, ker naj ne bi imele sredstev, imajo določene pomisleke ali pa sploh ne sprejmejo projektov, ki jih ponujajo Romi. Nekateri občine Romom ne omogočajo prostorskih možnosti za delovanje romskih društev, kulturnih sekcij ali drugih romskih organizacij.

Tako Romi kot nekatere občine imajo programe za reševanje njihove problematike, vendar se postavlja vprašanje, ali občine zaradi pogojev države ne bodo zmožne kandidirati na javnih razpisih za pridobitev finančnih sredstev za rešitev romskih vprašanj.

4. Delovanje Zveze Romov Slovenije

Glede na aktualnost te teme in

naraščajoče zanimanje v Sloveniji in v drugih evropskih državah za položaj Romov na sploh, je Zveza Romov Slovenije vse od ustanovitve dalje, aktivno sodelovala pri predstavitvi položaja Romov v Sloveniji in na mednarodni ravni. Prav v zadnjem času so nas obiskali predstavniki Evropske unije, Sveta Evrope, Zavoda za odprto družbi in drugih mednarodnih organizacij ter veleposlaniki nekaterih držav. Zveza Romov sodeluje tudi v številnih dogovorih na državni ravni, ki se nanašajo na dolgoročno strategijo v odnosu do Romov v Sloveniji. Zveza Romov Slovenije je imela aktivno vlogo pri sprejemanju zakonodaje o zagotovitvi participacije Romov na lokalni ravni, ki pomeni velik dosežek za romsko skupnost v Sloveniji, ne glede na nekatere težave, ki so nastale pri izvajanju v praksi.

Zveza Romov so bila usmerjena tudi v organiziranje Romov in ustanavljanje romskih društev. Do danes je ustanovljenih že 22 romskih društev, ki delujejo v 17 občinah (v občinah Murska Sobota, Črnomelj in Puconci delujeta po dve romski društvi). Samo v zadnjih dve letih je bilo ustanovljeno 13 novih romskih društev. Romska društva se ukvarjajo predvsem s prizadevanji za ohranitev jezika in kulturne dediščine ter svoje narodnostne identitete, pa tudi s prireditvami in izboljšanjem položaja v okoljih, kjer delujejo. Pričakujemo, da bo v letošnjem letu ustanovljenih še nekaj romskih društev, predvsem v tistih občinah, kjer bodo še izvolili romske svetnike. Rezultati romskih društev še niso povsem zadovoljivi, vendar tako občine dobivajo sogovornika iz vrst Romov,

pa tudi delovanje romskih svetnikov je tako lažje.

Romska društva so povezana v osrednjo organizacijo - Zveze Romov Slovenije, ki je sogovornik državnih organov. Njena vloga se bo še okrepila, saj se je po nedavnem pogovoru predsednika Državnega zbora s predstavniki Zveze Romov vodstvo Državnega zbora s posebnim pismom pozvalo odbore in komisije Državnega zbora, da pri vprašanjih, ki zadevajo Rome, morajo povabiti k razpravam predstavnike Zveze Romov kot krovne organizacije Romov. Podobno stališče je zavzel Generalni sekretariat Vlade, da so državni organi v primeru obravnave pod zakonskih in drugih

aktov, pomembnih za romsko skupnost, dolžni predhodno pridobiti mnenje Zveze Romov Slovenije.

Skupaj z nekaterimi vladnimi ustanovami zlasti Uradom za narodnosti, raziskovalnimi ustanovami in vidnimi strokovnjaki-posamezniki smo pripravili številna srečanja, kjer so sodelovali tudi Romi iz sosednjih držav. Že osmo leto organiziramo mednarodni romski tabor, ki ima pomembno izobraževalno nalogo tudi na področju proučevanja in poučevanja romskega jezika. V okviru projekta Zavoda za odprto družbo smo lansko leto ustanovili prvi Romski informativni center / ROMIC.

V sodelovanju z Inštitutom za narodnostna vprašanja iz Ljubljane in Avstrijskim inštitutom za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo - izpostava Ljubljana smo do sedaj pripravili že tri mednarodne konference, na katerih smo sodelovali Romi, politiki in strokovnjaki. Kot predsednik Zveze Romov Slovenije sodelujem v delu Parlamenta Svetovne romske organizacije in tudi na ta način utrjujem stike med Romi v drugih državah in Romi v Sloveniji, saj smo bili dolgo časa izolirani in preobremenjeni z lokalnimi problemi.

Samo programi in dobri nameni države premalo za izboljšanje položaja Romov

Geza BAČIČ, univ.dipl.politolog

Zavedam se, da na tako kompleksno in zahtevno vprašanje ni mogoče dati celovitega odgovora. Izživ je zagotovo prevelik, zato bom poskusil v tem prispevku opozoriti le na nekaj elementov in dilem.

Že dr. Vanek ŠIFTAR, velik poznavalec in raziskovalec Romov je v svoji izvrstni knjigi CIGANI (Minulost v sedanjosti) leta 1970 (zaradi njegovega življenjskega dela in prispevka je nastala ŠIFTARJEVA FONDACIJA, ki je soorganizator tega

srečanja) dal večji del odgovora na ta izziv. Med drugim je zapisal: "Cigani živijo med nami, a še daleč premalo z nami! Naselja s kolibami in hišami na robovih gozdov in mlak so pomnik minulosti. Sij temnih oči in zven težkih besed je splet obupa in upanja. Izoliranost in samoizolacija je obtožujoč odgovor na še prepogosta mnenja, da z njimi ni mogoče sožitje, ker ne poznajo nobene higijene, ker kot delomrzneži živijo s številnimi družinami na račun družbe, ker kradejo... In še nekajkrat bi lahko začeli stavek s ker...in na te naštete

"resnice" so nam odgovarjali cigani po svoje, s krepkim zato, ker hočemo, a nas ne sprejemajo v vasi, kjer so nekoč živeli naši predniki, ker smo si brez dediščin z revščino gradili samo strehe nad glavo, ker manjši, ki prizadene škodo privatni lastnini, je bolj razkričan, kot drugi, ki izkoriščajo velike prilike... In tudi teh odgovorov skoraj ni bilo konca...

Ne bomo se premaknili dosti naprej, če se ne ustavimo pri osnovnem izhodišču: kolikšna je obojestranska pripravljenost, možnost in sposobnost, da se ob

spoštovanju še mnogih različnost med narodom in narodnostjo, ki se počasi oblikuje, ustvari popolnoma enakopravno sožitje. Vendar je pri reševanju teh vprašanj najpomembnejše osveščanje samih ciganov, njihova težnja po organiziranosti in vključevanju v življenje našega časa z ohranjanjem vsega, kar jih oblikuje in jim ohranja elemente narodnosti."

Te misli, vredne velikega humanista in poznavalca Romov so še danes po dobrih 30 letih aktualne!

- Čeprav tudi za Rome v Sloveniji podobno kot v drugih evropskih država velja, da so še vedno diskriminirana, na rob družbe odmaknjena skupina prebivalstva, se v zadnjih letih z ukrepi državnih organov, nekaterih občin in dela osveščenih Romov samih, položaj romske skupnosti v Sloveniji nekoliko le izboljšuje.

I. Poglejmo nekaj dejstev:

- Republika Slovenija je začela končno zakonsko urejati zaščito posebnih pravic romske skupnosti v področnih zakonih (doslej v 8 zakonih: od zakona o vrtcih in osnovni šoli, do medijev, knjižničarstva in lokalni samoupravi), za kar obstaja pravna osnova v 65. členu Ustave R Slovenije.

- Vlada R Slovenije je že leta 1995 sprejela posebni Vladni program za pomoč Romom, ki je še vedno aktualen. Po tem programu so rezultati zadovoljiv na področju lastne kulture, izobraževanja, informiranja in politične participacije Romov v lokalnih skupnostih, izredno slabi pa so rezultati pri urejanju bivalnih razmer in zaposlovanja Romov.

- Po zakonu o lokalni samoupravi so leta 2002 Romi prvič izvolili romske svetnike v 19

občinah (edino občina Grosuplje še ne izvaja določil zakona in Odločbe Ustavnega sodišča R Slovenije). Četudi dosedANJI rezultati delovanja romskih svetnikov niso zadovoljivi, spada R Slovenija med redke evropske države, kjer pripadniki romske skupnosti volijo svoje predstavnike v občinske svete in participacijo na lokalni ravni.

- V zadnjih letih so Vlade R Slovenije (v različnih sestavah) trikrat obravnavale tematiko Romov:

* Oktobra 1995

* Julija 1999 in

* 7.oktobra 2004

- Pri Vladi deluje posebna Vladna komisija za zaščito romske etične skupnosti, ki koordinira aktivnosti posameznih Ministrstev in vladnih služb, pri njenem delu pa sodelujejo predstavniki občin in Zveze Romov.

- Poleg tega imajo posamezni vladni organi še posebne programe, ki zadevajo naloge in skrb za romsko populacijo (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za šolstvo, Ministrstvo za notranje zadeve, Urad za narodnosti idr.)

- Republika Slovenija je podpisala in ratificirala Okvirno konvencijo Sveta Evrope za zaščito nacionalnih manjšin in Evropsko listino o regionalnih in manjšinskih jezikih ter se s tem zavezala tudi za uresničevanje pravic romske skupnosti.

- Po vstopu v EVROPSKO UNIJO je Slovenija dodatno prevzela obveze za učinkovitejše manjšinsko varstvo, saj je evropski širitveni proces pravice manjšin izrecno vključil med pogoje, ki so jih morale izpolnjevati vse države kandidatke.

- Tudi Romi sami so se bolje organizirali, saj v 17 občinah

deluje 22 romskih društev, ki se ukvarjajo s prizadevanji za ohranitev romske kulturne dediščine, lastne narodnostne identitete ter se vključujejo v aktivnosti za izboljšanje razmer romske skupnosti. Romska društva so povezana v osrednjo organizacijo - Zvezo Romov Slovenije, ki je sogovornik državnih organov.

- Sicer pa na postopno izboljšanje razmer na svoj način kažejo tudi podatki iz zadnjega popisa prebivalstva v letu 2002, saj se je za Rome opredelilo 3246 državljanov, torej kar za 30% več kot ob popisu leta 1991 (le 2293 pripadnikov romske skupnosti).

II. Razlogi za premajhne učinke:

- Državni organi delujejo premalo usklajeno z občinami, predvsem pa veliko preveč deklarativno in birokratsko.

Številni, sicer dobri sklepi in programi so neučinkoviti, ker niso konkretno podprti s proračunskimi sredstvi iz državne blagajne. (npr. za urejanje infrastrukture v romskih naseljih so občine iz razpisa prejele le enkrat dodatna sredstva, še vedno ni sprememb Zakona o financiranju občin, da bi občine z večjim številom romskega prebivalstva lahko prejemale dodatna proračunska sredstva, podobno kot je to urejeno za potrebe italijanske in madžarske narodne skupnosti).

- Nekatero občine postajajo "ozko grlo" za učinkovitejše reševanje romskih zadev.

Ponekod še vedno ne sprejemajo pripadnikov romske skupnosti v svojem okolju, drugje se izgovarjajo na premajhne finančne podpore in zakonodaje države,

pri tretjih občinah so za vse težave krivci samo Romi itn.

- Občine so za razreševanje romske problematike neustrezno organizirane, kar potrjujejo tudi naslednji primeri:

* le slaba polovica občin ima oblikovane pri občinskih svetih komisije za romska vprašanja, ki bi koordinirale in spremljale delo občinskih organov in služb na svojem območju,

* le tretjina občin ima v proračunih zagotovljeno postavko z vsaj minimalnimi sredstvi za potrebe Romov v občini,

* le slaba tretjina občin zagotavlja vsaj minimalna sredstva za delovanje romskih društev v svoji občini,

* po mnenju večine občin naj bi bili romski problemi razrešeni z večjimi proračunskimi sredstvi države?!

- Tudi večji del pripadnikov romske skupnosti še ni dovolj aktivno vključenih v prizadevanja državnih organov in občin za izboljšanje lastnih razmer. Premalo se zavedajo, da brez lastnega aktivnega sodelovanja in boljše samoorganiziranosti ne bo mogoče izboljšati položaja Romov v konkretnih sredinah.

Četudi deluje že prek 20 romskih društev ter Zveza Romov Slovenije in so Romi izvolili 19 romskih svetnikov v občinske svete, premiki niso zadostni. Nujne bodo aktivnosti usposabljanja in izobraževanja romskih svetnikov in predsednikov društev, večje medsebojno sodelovanje svetnikov z društvi, pa tudi iskanje zaveznikov pri podpori predlogov za reševanje romskih projektov tako pri drugih občinskih svetnikih kot pri širši slovenski javnosti.

- Premalo se zavedamo, da so med Romi v Sloveniji zaradi zgodovinskih, kulturnih in drugih okoliščin velike razlike, ki temeljijo na tradiciji, različnem načinu življenja, pa tudi razlikah v stopnji socializacije in integriranosti v okolje. Tudi življenjske razmere za bivanje Romov so v posameznih naseljih različne, večinoma pa povsod pod minimalnimi standardi v Sloveniji. Tako so razmere boljše v Prekmurju, slabše pa na Dolenjskem in Beli Krajini, še posebni problem pa so Romi migranti ob meji s Hrvaško.

Predvsem pa se državljani Slovenije ne zavedamo dovolj, da z nami živijo in so naši sodržavljanji tudi pripadniki romske skupnosti. Na tem področju spoznavanja in sprejemanja drugačnosti in različnosti, tolerance do romske populacije in ozaveščenosti moramo še veliko narediti tako v državnih organih, kot v šolah, v ustanovah in organizacijah civilne družbe, pa tudi v medijih!

Več strpnosti in sprejemanja drugačnosti bo tudi znak večje demokracije in evropske naravnosti.

Erwan Foere, vodja delegacije Evropske komisije v R Sloveniji v uvodniku zbornik EVROPA, SLOVENIJA IN ROMI je o tem zapisal: "Naj bo to dragocen pripomoček za dvig ravni poznavanja in ozaveščenosti o romski skupnosti znotraj slovenske družbe in hkrati spodbuda za bolj odprt in konstruktiven pristop k njihovi polni integraciji. Prispevala naj bi tudi k večjemu razumevanju in zaupanju med Romi in lokalnimi skupnostmi, kjer živijo. Graditev mostov med obema skupnostma jamči, da je mogoče živeti z ramo ob rami ob polnem

obojestranskem spoštovanju kulturnih in etičnih tradicij ter ob skupno prevzetih odgovornostih."

VIRI:

- dr. Vanek ŠIFTAR, 1970: CIGANI (Minulost v sedanjosti), Pomurska založba, Murska Sobota
- Janez OBREZA, 2003: Romi v slovenskem pravnem redu in njihova politična participacija na lokalni ravni v luči predvidenih zakonskih sprememb, EVROPA, SLOVENIJA IN ROMI, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
- Erwan FOERE, 2003: Uvod k publikaciji EVROPA, SLOVENIJA IN ROMI, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
- Geza BAČIČ, Mladen TANCER, 2001: Izjemen prispevek dr. Vaneka Šiftarja k preučevanju Romov, ŠIFTARJEV ZBORNIK, Univerza v Mariboru
- Jožek HORVAT, 2003: Romi na Slovenskem, EVROPA, SLOVENIJA, ROMI, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
- dr. Vera KLOPČIČ, 1999: Pravni položaj Romov v mednarodnih dokumentih, Poti za izboljšanje Romov v Srednji in Vzhodni Evropi, Izziv za manjšinsko pravo, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
- Miran KOMAC, Peter WINKLER, 1999: Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
- Vladni programi za pomoč Romom iz leta 1995
- Poročilo o položaju Romov v Republiki Sloveniji (2004)
- Sklepi 93.seje Vlade R Slovenije z dne 7.10.2004

Da bi tudi Romi ustvarjali medije

Brankica Petković

V Evropi obstaja široko soglasje o tem, da morajo države razviti posebne mehanizme, ki zagotavljajo varstvo pravic manjšin. To potrjuje tudi dejstvo, da je 34 držav ratificiralo in še osem podpisalo konvencijo Sveta Evrope o varstvu narodnostnih manjšin. Med pravicami narodnostnih manjšin imajo pomembno mesto tudi pravice, ki zadevajo medije. V medijih se realizira svoboda izražanja, prepoved rasne, etnične in verske diskriminacije pa velja tudi v smislu prepovedi napeljevanja k diskriminaciji in uporabe sovražnega govora v medijih. Mediji so tudi zelo pomembno sredstvo za varovanje in promocijo manjšinskih jezikov, kultur in identitet.

Kazalci, s pomočjo katerih je mogoče ugotavljati raven varstva pravic manjšin na medijskem področju, so (1.) dostop manjšin do osrednjih medijev (tako javnih kakor tudi tistih v zasebni lasti), (2.) delovanje manjšinskih medijev in (3.) poročanje medijev o temah, ki zadevajo manjšine.

Dostop manjšin do medijev vključuje razne oblike dostopa; kazalec je, na primer, koliko je v osrednjih medijih programov in rubrik, ki obravnavajo teme, pomembne za manjšine, ki so namenjene manjšinam in jih ustvarjajo pripadniki manjšin. Zelo pomembno je, da manjšine nimajo dostopa le do tiskanih medijev, ampak tudi do radijskih in televizijskih programov. Zato morajo države sprožiti pozitivne ukrepe, kakršni so tisti, ki zagotavljajo državne subvencije za

programe in rubrike, namenjene etničnim manjšinam in tudi prednosti pri podelitvi frekvenc. Raziskave evropskih praks kažejo, da zelo pogosto ni jasnih pravil glede obsega in trajanja programov za manjšine na javnih radiotelevizijah, zato se ti programi predvajajo neredno, v najslabših terminih in podobno. Značilno je tudi, da so programi za manjšine pogostejši na radijskih kot na televizijskih postajah. Ni vseeno, kdo pripravlja programe za manjšine v osrednjih radiodifuznih medijih in koliko so manjšinski novinarji vključeni v proces produkcije teh programov. V nekaterih državah so programi za manjšine na osrednjih radijskih in televizijskih postajah le prevodi osrednjih poročil v manjšinski jezik.

Zato je treba razviti kompleksno medijsko politiko, ki bo upoštevala, da radijski in televizijski programi ali časopisne rubrike o manjšinah niso nujno tudi programi in rubrike za manjšine, kakor tudi obstoj programov in rubrik za manjšine še ne pomeni, da so te programe in rubrike pripravili pripadniki manjšin.

Dostop manjšin do medijev vključuje dostop pripadnikov manjšin do zaposlitve v osrednjih medijih in v tem kontekstu tudi razvoj ukrepov, ki pripomorejo k temu, da pripadniki manjšin dosežejo potrebna znanja za delo v osrednjih medijih in enakovredno konkurirajo pri iskanju zaposlitve v teh medijih. Pomemben kazalec je tudi udeležba predstavnikov manjšin v upravnih odborih in uredništvih javnih medijev, torej udeležba v

instancah odločanja. Pomanjkljivo znanje uradnega jezika je lahko pomembna ovira za novinarje, pripadnike etničnih manjšin, zato so potrebni ukrepi, ki tem novinarjem pomagajo doseči potrebno raven znanja jezika. Programi usposabljanja novinarjev iz manjšinskih skupnosti so tako zelo pomemben dejavnik izboljšanja dostopa do zaposlitve v osrednjih medijih.

Na področju radiodifuznih medijev poznavalci evropskih razmer priporočajo nekaj ukrepov, s pomočjo katerih lahko države izboljšajo položaj manjšin na medijskem področju:

- programi za manjšine, ki jih pripravljajo pripadniki manjšin v okviru javnih radiotelevizijskih hiš,
- podpora za nastajanje manjšinskih radijskih in televizijskih postaj,
- podpora za kritje stroškov redne programske produkcije na teh postajah,
- podpora produkciji avdiovizualnih del, ki jih ustvarijo pripadniki manjšin ter
- razvoj programov usposabljanja za manjšinske novinarje in druge medijske delavce (če je potrebno, tudi v manjšinskih jezikih).

Manjšinski mediji - tiskani in elektronski - pogosto slonijo na prostovoljnem ali poceni delu manjšinskih novinarjev in drugih medijskih delavcev. V največji meri so ti mediji odvisni od državnih subvencij ali donacij nevladnih in drugih organizacij. Iskanje zaslomb v lokalnem gospodarstvu (pri oglaševalcih) in v prispevkih lokalne skupnosti bi

bila po oceni strokovnjakov boljša in trajnejša rešitev za finančne težave manjšinskih medijev.

Kot v svoji raziskavi o državnih subvencijah manjšinskim medijem v nekaterih državah vzhodne Evrope ugotavlja Beata Klimkiewicz, pogosto ni jasnih meril pri podeljevanju subvencij iz državnega proračuna. V komisijah, ki odločajo o tem, kateri manjšinski medij bo prejel subvencijo, ponekod (na primer na Poljskem) sploh ni predstavnikov manjšin. Druga skrajnost so primeri, ko v takih komisijah sedijo le predstavniki manjšin (na primer na Češkem). Če so člani pristojnih komisij izključno člani manjšinskih skupnosti, to pogosto onemogoča neodvisnost manjšinskih medijev od manjšinskih funkcionarjev in nastajanje novih manjšinskih medijev. Razmerja pri delitvi razpoložljivih subvencijskih sredstev med obstoječe manjšinske medije so namreč že ustaljena in zavirajo razvoj novih medijskih izdaj.

Poglejmo, kako je s kazalci položaja manjšin na medijskem področju v Sloveniji. Dostop do osrednjih medijev je zagotovljen italijanski in madžarski manjšini, ki ju kot avtohtoni manjšini priznava slovenska ustava. Na javni radio-televiziji, RTV Slovenija, imata obe manjšini radijski in televizijski program v manjšinskih jezikih, delujejo tudi posebna uredništva, ki jih vodijo pripadniki manjšin.

Dostop do medijev v smislu posebnih manjšinskih programov in rubrik je sicer posredno omogočen tudi romski manjšini. Dve lokalni radijski postaji v krajih, kjer Romi živijo - Murski val v Murski Soboti in Studio D v Novem mestu - predvajata tedensko oddajo za Rome. Tudi lokalna televizija v Murski Soboti pripravlja televizijske oddaje o Romih.

Ustava priznava Romom v Sloveniji posebni status, vendar ga država in lokalne skupnosti začenjajo sistemsko urejati šele v zadnjih letih. Tako medijski zakon, sprejet leta 2001, določa, da država podpira medije pri razširjanju programskih vsebin za uresničevanje pravic romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, do javnega obveščanja in do obveščенosti.

Obstoječa radijska programa v Murski Soboti in Novem mestu ter televizijska produkcija oddaj o Romih v Murski Soboti so financirani s strani vladnega urada za narodnosti (v letu 2002 je urad za ta namen porabil 7,8 milijonov tolarjev).

Omenjene programe za Rome ustvarjajo mediji, katerih ustanovitelji niso pripadniki romske manjšine ali romske organizacije, v največji meri pa jih pripravljajo neromski ustvarjalci. V romski skupnosti so se zato v letu 2002 pojavile pobude za ustanovitev lastnega radijskega programa oziroma radijske ali televizijske produkcije. Mirovni inštitut je istega leta v sodelovanju z Zvezo Romov Slovenije pripravil prvo novinarsko delavnico za mlade Rome, udeležence mednarodne poletne šole v Murski Soboti.

V letu 2003 sta Zveza Romov Slovenije in Mirovni inštitut pripravila projekt za zagon radijske produkcije in pridobila sredstva za nakup opreme in izvedbo začetnega usposabljanja pripadnikov romske skupnosti za ustvarjanje radijskih programov in vodenje radijske produkcije oziroma postaje. S tem smo vzpodbudili mehanizme, ki so nujno potrebni, da bi Romi dejavno sodelovali pri produkciji medijskih vsebin, ki so namenjene njihovi skupnosti. Začetno podporo sta zagotovila Open Society Institute in program Matra nizo-

zemskega veleposlaništva v Ljubljani, v letu 2004 pa smo usposabljanje nadaljevali s pomočjo sredstev, pridobljenih iz programa Phare Evropske unije.

Romska skupnost v Murski Soboti je medtem s podporo Mirovnega inštituta in s pomočjo sredstev tujih donatorjev in vlade začela poskusno - v lastnem majhnem produkcijskem studiu - ustvarjati radijske oddaje Šunen le Romen - Prisluhnite Romom, ki jih v dogovorjenih terminih predvaja več lokalnih radijskih postaj po vsej Sloveniji. Na ta način se zagotavlja vključevanje Romov v produkcijo medijskih vsebin, Romi postopoma razvijajo spretnosti, potrebne za vodenje in izvajanje medijske dejavnosti, se identificirajo s to produkcijo, se učijo pridobivati finančna sredstva za to dejavnost in upravljati z njimi in imajo na voljo nekaj delovnih mest oziroma honorarjev za ustvarjalce medijskih vsebin. V skladu z mednarodnimi standardi torej dosegajo večjo vključenost in imajo večji dostop do medijev in medijskih poklicev.

Vlada in nevladne organizacije bi morale podpreti romsko skupnost pri uresničitvi njene zamisli in želje, da bi samostojno ustvarjala radijske in televizijske programe. Dolgoročno bi bilo treba razviti politiko in ukrepe, da bi se Romi izobrazili in usposobili za opravljanje medijskih poklicev tudi v osrednjih medijih na lokalni in nacionalni ravni. Romi so lahko novinarji in lahko enakovredno opravljajo medijske poklice v manjšinskih ali v osrednjih medijih, če v to vložijo dovolj truda in če jim pri tem podpora in vzpodbudo zagotovijo posamezniki in organizacije, ki razpolagajo z znanjem in/ali sredstvi.

Nekateri vidiki družbenega položaja Romov v Prekmurju z zornih kotov Romov

Janko DURIČ, prof. sociologije in slovenščine E - naslov: janko.duric@guest.arnes.si

POVZETEK

Predstavitev teme "Nekateri vidiki družbenega položaja Romov v Prekmurju z zornih kotov Romov"; je zajela različne vidike življenja in dejavnosti Romov v Prekmurju v zadnjih nekaj letih. Nastala je kot diplomska naloga na Pedagoški fakulteti Maribor, na študijski smeri sociologije, v letu 2004. Teoretični diplomski seminar, temelji na osnovi študija literature, predvsem romskih revij, časopisov, umetnostnih besedil in osebnih izpovedi Romov, članov različnih skupin: kulturnih, športnih in političnih. Zastavljena je bila osnovna teza, da so v Prekmurju bili v bližnji preteklosti ustvarjeni boljši pogoji življenja Romov kot v ostalih delih Slovenije. Pri tem ni bilo namenja predstaviti korelacije med prekmurskimi in drugimi slovenskimi Romi, temveč prve predstaviti v luči dogodkov in aktivnosti njih samih v današnjem času. Metodološki prijemi so temeljili na objektivnosti kot najsplošnejših principih analize različnih članov; pri tem so bile upoštevane vrednote iz zornega kota Romov, njihov pogled v prihodnost in pričakovanja lepšega življenja v skupni Evropi. Temeljne ugotovitve, zastavljene v uvodu naloge, so potrdile tezo o položaju romske skupnosti v Prekmurju.

Opomba:

Diplomska seminarska naloga je napisana v slovenskem jeziku s povzetkom v nemškem jeziku.

Die Zusammenfassung und Schlüsselwoerter

Das Thema des Diplomseminars: "Einige Aspekte der gesellschaftlichen Situation der Roma in Prekmurje aus dem Gesichtspunkt der Roma"; umfasst verschiedene Aspekte des Lebens und Taetigkeiten der Roma in Prekmurje in den letzten Jahren. So entstand das theoretische Diplomseminar, das auf Grund des Literaturstudiums, vor allem der romani Zeitschriften, Zeitungen, Kunsttexte und persoenlichen Aussagen der Roma, die Mitglieder verschiedener kulturellen, sportlichen und politischen Gruppen sind, basiert. Die Grundthese die gestellt wurde lautet, dass in der juengsten Vergangenheit bessere Lebensbedingungen der Roma in Prekmurje als in anderen Regionen von Slowenien erschaffen wurden. Die Absicht war nicht die Korrelationen zwischen den Roma aus Prekmurje und den anderen slowenischen Roma darzustellen, sondern die ersten im Licht der Ereignissen und Aktivitaeten in der heutigen Zeit zu praesentieren. Die methodologische Ansaetze basierten an der Objektivitaet als allgemeines

Prinzip der Analyse verschiedener Artikel; dabei waren die Werte aus dem Standpunkt der Roma burueksichtigt, ihr Blick in die Zukunft und Erwartung eines besseren Lebens im gemeinsamen Europa. Grundsaeztliche Feststellungen, die in der Einleitung gestellt sind, bestaetigen die These von der Lage der romani Gemeinschaft in Prekmurje.

Schlüsselwoerter : Ausbildung der Roma, Integration und Diskrimination, Roma und Medien, romani Kultur und romani Sprache, politische Organisation der Roma

Da so Romi v Prekmurju prevzeli duh prekmurskega človeka, ki stoletja živi na robu, skromno in v svojem samo sebi lastnem zadovoljstvu, kaže na skladnost med ljudmi več rodov, ki živijo na teh prostorih. Čas velikih nesoglasij med Romi, ki so prišli v Prekmurje predvsem iz Madžarske in Hrvaške je minil. Boga to etnično izročilo romske družbene skupnosti, kultura, običaji in jezik, so po moje prav v Prekmurju, če pomislim na celotni slovenski prostor, dobili najprijaznejše zatočišče.

Vsak posameznik, ki v svoji pokrajini živi tudi z romsko strukturo prebivalstva, je sigurno s tem nekaj pridobil in se je lahko od Romov marsikaj naučil, če je le želel. Kajti gre za ljudi, ki znajo nadpovprečno ljubiti svoje bližnje, ki spoštujejo življenje, uživajo v lagodju ter ne poznajo

samokaznovalnih in samouničevalnih teženj.

Predmet naloge sem izbral predvsem iz razloga, ker me skozi vse dosedanje življenje, delo in izobraževanje spremljajo Romi, ki živijo v moji neposredni bližini. Prav zato sem mnenja, da tudi s pomočjo osebnega poznavanja lahko boljše predstavim njihov način življenja, kulturo, vrednote in smisel življenja.

Kljub mnogim negativnim pogojem za razvoj, so Romom stali ob strani posamezniki, ki so jim omogočili, da so se vse bolj dokazovali v okolju, ki je Rome v Prekmurju sprejelo. Največ pa so za njihov razvoj storili posamezni romski predstavniki, zato smo v Prekmurju priča izginjanju nestrpnosti med Romi in večinskim prebivalstvom.

Jedro virov in gradiva sem zbral prav med Romi samimi, saj so v zadnjih letih sami veliko storili za svoj napredek, boljše bivanjske razmere in afirmacijo na širšem družbenem in državnem nivoju. Ob predstavitev različnih dejavnosti, aktivnosti in prireditvah prekmurskih Romov, bom predstavil in potrdil tezo, da na mnogih področjih življenja in dela ter kulturnih in športnih dejavnostih, Romi v Prekmurju izstopajo. S sodelovanjem preko romskih društev orjejo ledino tudi ostalim slovenskim Romom. Pri tem ne morem zaobiti vloge Zveze Romov Slovenije.

Pod drobnogled sem vzel tudi nekaj projektov vzgoje in izobraževanja romskih otrok, in sicer od predšolske vzgoje v romskem vrtcu, do osnovnošolskega projekta »Rom« v več osnovnih šolah ter izobraževanja odraslih. Pri tem želim izpostaviti uspešno izobraževanje in delo romske vzgojiteljice, ki na svojem delov-

nem mestu opravlja kvalitetno vlogo pri vključevanju romskih in ostalih otrok v vzgojno-varstveno delo. Pri tem delu je pomembno upoštevati tudi različne psihološke vplive na Rome.

Kot učitelj slovenskega jezika sem se v zaključku naloge dotaknil nekaterih drobcev iz specifične romskega jezika, njegovega statusa in analize izbranih romskih literarnih besedil s sociološkega in literarnega vidika. Bogato tradicijo dela z romskimi predšolskimi otroci imajo v vrtcu Romano v romskem naselju Pušča pri Murski Soboti, ki ga že od 19. novembra 1962 obiskujejo le romski otroci iz tega naselja. V drugih romskih naseljih lahko o čem podobnem samo sanjajo.

Večina učencev uspešno konča osemletno šolanje in se vpiše v različne srednje izobraževalne programe, kjer si mnogi pridobijo srednjo poklicno izobrazbo, potem pa se začne trnova pot iskanja zaposlitve. V Prekmurju so se že pred več kot tridesetimi leti nekateri romski posamezniki vključili v gospodarske skupnosti in se v njih zaposlili. Večje spremembe, ki so zelo vplivale na življenje Romov v naši pokrajini, je bilo deležno obdobje po letu 1960, ko so se pokazale razne razvojne dejavnosti v romskih skupnostih.

ROMI IN MEDIJI

Mediji imajo danes veliko vlogo pri kazalcu razmišljanja javnosti, saj s svojimi članki bralcu ustvarjajo podobo, ki je lahko realna ali pa zelo zmotna. V svojih člankih zaradi povečanja prodaje mnogokrat izpostavijo le slabe lastnosti Romov in s tem

bralcem izkrivijo podobo romskega življenja.

Slovinci bolj poznamo druge narode, tudi neevropske, ker so nam bili preko medijev predstavljeni v pozitivni luči, tako, da je naraščalo naše samozanimanje za njih. V primeru romske skupnosti, katera pa živi z nami, so mediji odigrali prav nasprotno, negativno vlogo. Občinstvu so pogosto postavljali vprašanja tipa: Ali bi imeli Roma za soseda? In to ob poročilih, ki so prikazale enostransko plat dogodkov, ko je prišlo do nesoglasij romske in večinske skupnosti.

Medijska produkcija za Rome ali o Romih je do nedavnega nastajala v okviru medijev, ki jih niso upravljali Romi. Zelo dobro pa je, da so se v našem prostoru pojavili mediji, ki jih sooblikujejo ali celo samostojno izdajajo romske skupnosti. Potrebno je zaključiti v osnovi z diskriminatorno tezo in poročanjem v večni primerih romskih vprašanj zgolj kot o romskem problemu in uporabo termina romska problematika. Zato je pomembno, da se s pomočjo medijev v Sloveniji ukvarjajo s konkretno lokalno, romsko tematiko, ne pa da v njih na dolgo in široko razglabljujejo zgodovini Romov in romski problematiki na splošno.

ŠPORT MED ROMI V PREKMURJU

Romi v Prekmurju se vključujejo v večino športnih aktivnosti, ki jih goje ostali prebivalci te pokrajine. Prva oblika organiziranja Romov v romskem naselju Pušča pri Murski Soboti je bila ustanovitev Nogometnega kluba Pušča pred skoraj pol stoletja, leta 1957. To je bilo prvo romsko društvo pri nas, torej v

Sloveniji in tudi v pokrajinah sosednjih držav (Avstrije, Madžarske in Hrvaške). Pobudnik za ustanovitev kluba je bil profesor telesne vzgoje, gospod Evgen Titan.

Je pa ta dogodek bil izjemnega pomena za razvoj športa in širše, življenja Romov v pokrajini nasploh. Nastajali so številni klubi in društva, ki so gojili športni duh in tudi način življenja, ki se je zilil v celoto. Danes poznamo tako številne klube, kjer so registrirani tako Romi kot Neromi, družijo se tudi izven športnih igrišč, v vsakdanjem življenju. Temu so kasneje sledile druge romske ekipe, številni klubi malega nogometa, katerih je trenutno čez deset. Podatke sem dobil v mesecu februarju 2004 na Športni zvezi Murska Sobota. V prejšnjih letih je bilo tovrstnih romskih ekip še več, vendar so bili slabše organizirani in so zato prekinili s tekmovanjem.

Sem mnenja, da imajo pomembno vlogo pri razvoju športnikov Romov v Prekmurju Športna zveza Murska Sobota, ki je močno prisotna s svojimi strokovnimi organizacijami, Mestna občina Murska Sobota in lokalni mediji, ki podpirajo in predstavljajo romsko dejavnost širšemu občinstvu. Sam izbor najboljšega romskega športnika in ekipe iz leta v leto poteka na vse višjem nivoju, ob kulturnem programu in s pokritostjo predstavnikov več medijskih hiš. Smatram tudi, da bi se v športno življenje in tekmovanje morali aktivneje vključiti tudi Romi iz drugih slovenskih pokrajin, vendar pa je vse to gotovo povezano z njihovim širšim vključevanjem v družbo.

POLITIČNA ORGANIZIRANOST ROMOV

Njihova organiziranost v društvu in organizacije je v zadnjih letih pripeljala do hitrega vzpona kulturnih in političnih dejavnosti, te pa so s svojimi predstavniki v občinskih svetih prispevale še boljše pogoje za razvoj infrastrukture v naseljih in dostojnejšega življenja, še posebej v prekmurskem prostoru, saj so bili Romi vključeni v svete krajevnih skupnosti že pred več kot dvajsetimi leti. Že takrat so se zavedali, da je poleg zahteve za svoje pravice, potrebno izpolnjevati tudi naloge in obveznosti.

Glede politične nekaj besed le o vlogi romskih svetnikov. Ti pomenijo pridobitev tako za občinski svet, kot tudi za romsko skupnost. Romski svetnik mora biti povezava med občinskim svetom in Romi. Je podaljšana roka svetnikom in občinski upravi pri reševanju romskih pobud, predvsem pri uresničevanju sprejetih občinskih sklepov za reševanje različnih projektov.

Romski svetniki bi potrebovali tudi več širše družbene podpore ob vstopu v občinske svete. Bojim se, da bodo kmalu tudi v primeru romskih občinskih svetnikov pričeli kazati s prstom na šibke in jim očitati, češ: "Sami so si krivi! Mi smo jim dali možnost!" Potrebno je vzpostaviti konkretniji dialog z več Ministrstvi. Veliko se da narediti tudi z osnovno človeško moralno in skrbjo za dobrobit človeka.

Največje zasluge pri številnih projektih in organiziranju romske skupnosti ima predsednik Zveze Romov Slovenije, Jožek Horvat Muc. Številna priznanja in podporo si je prislužil predvsem s trdim delom na različnih organizacijskih in političnih področjih.

SKLEP

Romski človek je dolga stoletja ohranjal svojo identiteto, zelo podobno tisti svojih daljnih prednikov in se izogibal življenja, na katerega ni bil navajen. Vstopa v naseljene kraje, še posebno mesta, niso imeli. Življenjska doba Romov je bila kratka, veliko umrljivost pa so povzročale tudi bolezni.

Boleča je bila diskriminacija, tista z odkritim preganjanjem, pa tudi bolj skrita, ko se posamezniki, skupine ali oblast premišljeno izogne romski prošnji za pomoč. Pravice, ki jim pripadajo, so bile mnogokrat kršene zgolj zaradi njihove drugačnosti. Romska drugačnost ni problem Romov, temveč tistih, ki jih ne želijo sprejeti takšne kot so.

Vsak posameznik, ki v svoji pokrajini živi tudi z romsko strukturo prebivalstva, je sigurno s tem nekaj pridobil in se je lahko od Romov marsikaj naučil, če je le želel. Kajti gre za ljudi, ki znajo nadpovprečno ljubiti svoje bližnje, ki spoštujejo življenje, uživajo v lagodju ter ne poznajo samokaznovalnih in samouničevalnih teženj.

Romi se obračajo na mednarodne organizacije, tako romske kot druge nevladne, v primeru kršitev njihovih pravic ter pričakujejo pomoč in posredovanje. To je ena od največjih sprememb v organiziranju Romov, ki je že prinesla mnoge pozitivne premike. Kakor teče čas, vedno manj je problemov, še posebej v prekmurskem prostoru, saj so bili Romi vključeni v svete krajevnih skupnosti že pred več kot dvajsetimi leti. Že takrat so se zavedali, da je poleg zahteve za svoje pravice, potrebno izpolnjevati tudi naloge in obveznosti.

Romane hegeduvaušča

Marijo Horvat-Palko

Andu 19 stoletje te te andu kezdetu 20 stoletje sana igen pridargutne Romane hegeduvaušča, andi Prekmurje.

Prekmurje hi šukar te igen barvauli krajina so hi igen barvauli, te pridargutni palu profesualne hegeduvaušča.

Nek federa sana cejnime sar hegeduvaušča andri Prekmurje te Ungriku, skoron pe isti muzika cidlahi. Mijk adi pe cijdel isti muzika adau hi Halgato, Chardas, te friš Čardaš.

Nek federa hegeduvaušča sana andri Zenkovce te andri Pišče.

Andru Romano gav Zenkovce nek federa sija u Geza Baranja, te leskri banda.

Cidnahi Romani koncertni mizika, sohi mijk adi mijk šundi.

Cidna hi nek buter andi Italija te odoj ari dijne tri plošči le anaveha Gipsy Hungari Band. Butvaredera cidnahi andu gledališče andi Maribor te pro Ungriku andi Budapešta.

Butvar lenca cidlahi ketan znaunu Cimbalist u Adam Bičkej, so hi znauno pri cili Evropa.

Horvat Jože - Dudom ker andri Zenkovce hi istu igen prinčargutno hegeduvaušči, te uv cidlahi igen lače Romane hegedišenca, cidnahi pa Romani koncertni Muzika.

Amut pa sikavlahi pri glazbeni

škola andi Koper.

Pušče sija ora mero 1900 nek federa znauni Romani banda.

Cidnahi pro inštumetja, so sana prinčargutne mistu Bihariskru Orkester andu 19 stoletje pro Ungriku.

Nek federa prinčargutno hegeduvaušči sija andi Pušče, u Luka Baranja.

Luka Baranja sija amot andri Zenkovce sija pral le Geza Baranjiskro.

Butvaredera ketan te cidnahi Romani koncertni muzika.

U Luka Baranja te snimaulinđa Lače Romane gija so snimaulinđa le Ungrike Orkesteriha.

Boroš - Jeni sija dujti hegeduva andu gezaskro Orkester, Nek butedera cidlahi andu gledališče pri cili Slovenija te andu filmđa.

Nek buter pa cidija andi Čarda sohi mijk adij fejs pridargutni la Romana muzikaha.

Pro hegeduvakru glasu mijkja sar gijk čar so tut ferlel, te sprostitjel te pri kinja pobistejres.

Andu okola stoletji hi fejs znauno, kaj sana u Romane hegedišča plivaulinnahi te pru bare klasišne komponistja, (Haydna, Shuberta, Beethovena, Brahmsa, Liszta.)

U čau Bacha celou cidlahi le Romenca Hegeduva.

Pro Ungriku pe cijdel Instru-

mentaulni Romani muzika nek buter.

Andi Prekmurje pa vokaulni te instrumentaulni.

Andi Rusija Češka, Polska pa feder vokaulni, andi Špaunija pa gilaun te uze kejlen. Pali dujti svetovni vojna pomen u Roma Sinti palu Gorejnsko igen zmajšinde, te buter pomen na bauvinahi le cidipnaha pri hegeduva.

Zanimihu pa hi kaj hi andi matični kenva pijsimu zanimihu podautek palu Gorenske Romane hegeduvaušča, so sana igen znaunen andu kezdetu 20 stoletje. Cidnahi pri hegeduva, nek buter su mujakre te pro valasej mitingja.

Romani Godba te lengri muzika pe pisindja andi kenva, so hi igen cejnime te šundi.

U glasu hegeduvakro furt Romenge te avrenge spotijnel u spomin, so andi cejt našaude valaso manuše.

Sagijk pa i hura rol akor kada cidel u Rom korkouro.

Romski Godbeniki

Marijo Horvat-Palko

V 19 stoletju in še na začetku 20 stoletja so bili zelo znani Romski godbeniki v Prekmurju. Prekmurje je krajina ki je zelo bogata, in poznata po dobri glasbi. Že v 15 stoletju so v Evropi Romi zasloveli kot profesionalni

godbeniki.

Najbolj so bili cenjeni kot godbeniki v Prekmurju in na Madžarskem, kajti zvrst glasbe se sploh ni razlikovala. Še danes se igra ista zvrst in to je Halgato, Chardas in fris Chardas.

Najbolj znani godbeniki so bili iz Zenkovci in s Pušče.

V naselje Zenkovci je bil zelo znan Geza Baranja, in njegov Orkester.

Igrali so koncertno Romsko glasbo, ki je še danes zelo poslu-

šana. Igrali so večinoma v Italiji saj so tam tudi posneli tri plošče z imenom "Gypsi Hungari Band". Večkrat so tudi nastopili v gledališču v Mariboru in Budapešti na Madžarskem.

Z njimi je večinoma nastopil znan cimbalist Adam Bičkaj, ki je znan po vsej Evropi.

Horvat Jože - Dudom doma iz Zenkovec je tudi zelo znan Violinist, ki je igral v Afriki z zelo znanimi izvajalci romsko Koncertno Glasbo.

Drugače pa je poučeval na glasbeni šoli v Kopru.

Na Pušči je bila okrog leta 1900 najbolj priljubljena Godbeniška Romska Skupina.

Godbeniki so igrali na glasbila, ki so bila zelo značilna tudi za Biharjev Orkester v 19 stoletju na Madžarskem.

Najbolj znan violinist je bil na Pušči Luka Baranja.

Luka Baranja se je rodil v Zenkovicah, saj je tudi večinoma igral z orkestrom svojega brata z Gezo Baranja. Luka Baranja je tudi posnel zelo zanimive virtuozne

skladbe z madžarskim orkestrom.

Boroš - Jeni je bil druga violina Geze Baranje, večinoma je nastopil po gledališčih po Sloveniji, največ pa v Mariboru. Svoj zvok violine je pustil kot en čar, ki te začara. Svoja zadnja igranja je igral v Čardi, ki je še danes zelo poznata po madžarski romski glasbi.

Iz preteklih stoletij je znano, da so romski glasbeni motivi vplivali tudi na velike klasične komponiste (Haydna, Shuberta, Beethovena, Brahmsa, Liszta), sin Bacha je celo igral violino z Romi. Na Madžarskem se je razvila instrumentalna Romska glasba, v Prekmurju

instrumentalna in vokalna. V Rusiji, Češki in Poljski, pa vokalna.

V Španiji pa je glasba povezana s plesom.

Po drugi svetovni vojni se je število Sintov na Gorenj-

skem zelo zmanjšalo. In niso se več ukvarjali z igranjem na violino. Zanimivo je da je v matični knjigi zapisan podatek o gorenjskih godbenikih. Ki so bili zelo znani v 19 stoletju in še na začetku 20 stoletja. Igrali so na violino, po gostilnah in na raznih prireditvah.

Romska godba in njihova glasba se je zapisala v knjigo, ki je zelo cenjena in poslušana. Zvok violine bo vedno Romom in nedomom pritegnil spomin, ki je med časom izgubila nekaj ljudi.

Vseeno pa struna zajoče takrat ko igra Rom sam.

Nova pesniška zbirka

Monika Sandreli

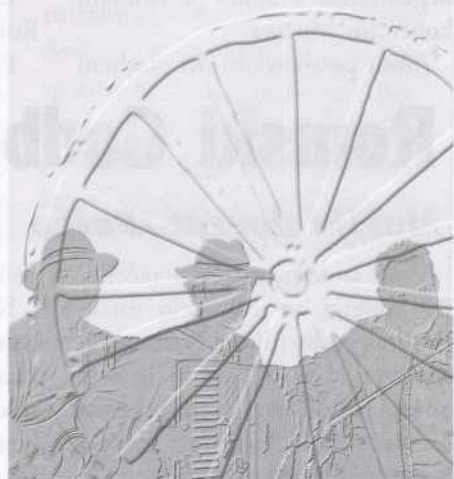
Romsko društvo Romani Union Murska Sobota je pred kratkim izdalo pesniško zbirko avtorja Jožeka Horvata - Muca z naslovom "CIDEN ANDI MRO AUNAV - ZAIGRAJTE V MOJEM IMENU". Zbirka je predvsem namenjena glasbeni ustvarjalnosti, saj je kar nekaj pesmi uspešnih. Sam avtor pravi, da je pesniški izdelek prelit z čustvi, ki se spopada z realnostjo doživetij in ustvarjanja besed. S prizvoki

glasbe in petjem so besede lahko bolj prijetne ušesu. Kakor tudi, da daje bralcu možnost razmišljanja, sprejemanja in razumevanja skladnosti ali pa tudi neskladnosti pesnitve.

Zbirko se da dobiti na sedežu Romskega informativnega centra ROMIC v Murski Soboti.

Jožek Horvat-Muc

*Ciden andi mro aunav
Zaigrajte v mojem imenu*

Dvig prehranjevalne kulture za varovanje in krepitev zdravja romske populacije

Projekt varovanja in krepitev zdravja v letih 2004/2005 Projekt sofinancira Ministrstvo za zdravje ZIK Črnomelj s partnerskimi organizacijami za izobraževanje odraslih CIK Trebnje, LU Kočevje, LU Krško in RIC Novo

mesto izvaja dveletni razvojni in inovativni program varovanja in

krepitev zdravja v letih 2004/2005 DVIG PREHRANJEVALNE KULTURE ZA VAROVANJE IN KREPITEV ZDRAVJA ROMSKE POPULACIJE.

Projekt se izvaja na področju Bele krajine, Dolenjske, Posavja in Kočevskega s ciljem zmanjševanja regionalnih razlik v zdravju prebivalstva s poudarkom na zdravju Romov.

V projekt so vključene romske družine iz 28 romskih naselij iz občin Brežice, Črnomelj, Ivančna Gorica, Grosuplje, Kočevje, Krško, Metlika, Novo mesto, Ribnica, Semič, Šentjernej in Škocjan.

Namen projekta je ozaveščanje romske populacije o pomembnosti zdrave prehrane za varovanje in krepitev zdravja, spodbujati romske družine k izbiri zdrave hrane in zdravega načina prehranjevanja, usposabljanje Romov za pridelavo domače zelenjave in nenazadnje povezovanje partnerjev in ustvarjanje mreže partnerskih organizacij, ki lahko prispevajo k varovanju in krepitevi zdravja Romov.

Romi v Sloveniji

Izdaja knjige o romski manjšini z naslovom: Tisočletne podobe nemirnih nomadov - Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji vsebuje večletna etnološka raziskovanja. Knjiga predstavlja kompleksno študijo manjše etnične skupnosti, naseljene na slovenskem ozemlju. Obdelana je izvorna romska kultura, kakor tudi spremembe in razvoj romske družbe v današnjem svetu.

Ob izdaji te knjige je pomem-

bno poudariti in opozoriti na nekaj poglobitvenih zgodovinskih podatkov, ki govorijo o najzgodnejšem pojavu indijskih nomadov na evropskih tleh, in seveda tudi pri nas. Preučevanja so pokazala, da je to ljudstvo prineslo na staro celino svojo prvobitno nomadsko kulturo, v kateri je romski jezik najpomembnejši in je ohranjen do danes. Kultura indijskih nomadov se je v posameznih evropskih deželah različno ohranjala, in seveda tudi

sprejemala določene kulturne dobrine iz okolja. Ob tem je potrebno pripomniti, da se romski jezik ni razvijal, se je pa ohranil do današnjih dni. Znano je tudi, da so mnogi slavni romski umetniki v preteklih stoletjih obogatili evropsko kulturo in umetnost z značilnostmi svoje prvobitne tradicije.

Številne načrtne raziskave o indijskih nomadih v Evropi, ki datirajo v 17. stoletje, so pomembne zato, ker so pokazale

na izvor Romov v Indiji. Znanstveniki so namreč ugotovili, da lahko le na podlagi jezikovnega gradiva odkrijejo in ugotovijo prvo domovino novih evropskih naseljencev. Pri tem preučevanju ima ogromno zaslug Slovenec Franc Miklošič, ki je v 19. stolerju napisal temeljito jezikovno študijo o evropskih Romih. Prav ta njegova spoznanja so mu pomagala, da je lahko postavil trditev o prvotni domovini romskih prednikov, ki so

se izselili iz severozahodne Indije. Ta Miklošičeva preučevanja so še danes zelo pomembna in priznana pri današnjih znanstvenikih.

Kako so se imenovali indijski nomadi, ko so se pojavili v Evropi, še ni raziskano. Ime Cigan se je razširilo pri vseh evropskih narodih in tudi pri nas. Sedanje poimenovanje tega ljudstva z imenom Rom pa je bilo sprejeto na kongresu v Londonu leta 1981, vpisano je tudi v listinah OZN.

Kultura naših romskih prebivalcev je bila dolgo časa prezrta in prava neznanka v slovenski javnosti. Prve pobude za načrtnejše in boljše poznavanje življenja naših Romov so nastale v etnološki stroki. Tako so se začela terenska raziskovanja med Romi v Sloveniji, in ta trajajo še danes. Uspeh dosedanjih preučevanj kaže pravkar izšla knjiga, ki je pred nami.

Pri založbi Družina je izšla knjiga o zgodovini in kulturi Romov v Sloveniji

Zgodovina Romov v Sloveniji sega več stoletij nazaj

Ob pojavih nestrpnosti do Romov, ki smo jim priča v Sloveniji, lahko knjiga, kakršna je ta, marsikaj razjasni - Knjiga je že bila predstavljena v Ljubljani

Založba Družina je izdala knjigo Tisočletne podobe nemirnih nomadov - Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji, katere avtorica je etnologinja dr. Pavla Štrukelj, dolgoletna raziskovalka slovenskih Romov, njihovo zgodovino pa je raziskovala tudi v Indiji. Knjigo so predstavili v četrtek v Pokrajinski in študijski knjižnici v Murski Soboti.

Ob pojavih nestrpnosti do Romov, ki smo jim priča v Sloveniji, lahko knjiga, kakršna je ta, marsikaj razjasni, je na predstavitvi povedal direktor založbe Družina dr. Janez Gril. Veseli so je tudi Romi, je dejal predsednik Zveze Romov Slovenije Jožek Horvat Muc, saj knjige, ki bi tako celovito obravnavala zgodovino in kulturo slovenskih Romov, pri nas še ni. "V javnosti velikokrat govorijo o Romih posamezniki, ki o njih ne vedo nič. Knjiga ponuja možnost, da bi bilo temu drugače," je dejal Horvat. Ministrstvo za šolstvo in šport bo del knjig odkupilo in jih posredovalo šolam, ki jih obiskuje romska populacija, z naročili so se odzvali že tudi v nekaterih občinah. Potrudili se bodo, je dejal Horvat, da bo knjiga prišla v roke tudi najvidnejšim slovenskim politikom. "Knjigo sem pisala za vas - za romsko skupnost in tudi za vse druge, da bi bolje spoznali rom-

Nataša Gider

Avtorica dr. Pavla Štrukelj in predsednik ZRS Jožek Horvat Muc na predstavitvi knjige

sko skupnost. Želim, da bi knjiga prispevala k pozitivnemu odnosu do vas," je na predstavitvi povedala avtorica.

Štrukljeva je knjigo o Romih v Sloveniji napisala že v osemdesetih letih, a je ta bila kmalu po izidu razprodana. Prav zato se je odločila za drugo izdajo, ki pa se od prve močno razlikuje. "Bistveni podatki so sicer ostali, vendar sem svoje raziskovalno delo medtem nadaljevala in v tej drugi knjigi so predstavljena vsa moja dosedanja raziskovanja," je dejala Štrukljeva. Knjiga je razdeljena na dva glavna dela, eden govori o evropski zgodovini Romov,

drugi pa o življenju Romov v slovenskem prostoru. Ta vključuje tudi izsledke velikega števila terenskih raziskav, ki jih je Štrukljeva začela opravljati že v šestdesetih letih in s tem opravila pionirsko delo na področju raziskovanja Romov v Sloveniji. Tekst je dopolnjen z ilustrativnim gradivom, zlasti s številnimi fotografijami.

Danes, ko veliko govorimo o vprašanju avtohtonosti Romov, je pomembno vedeti, pravi Štrukljeva, da sega zgodovina Romov v Sloveniji več stoletij nazaj. V Prekmurju so prvi zapisi o Romih v teh krajih stari čez 600 let,

govora pa je o Romih - nomadih, torej o potujočem ljudstvu. "Njihovi prvi predniki so bila indijska plemena, ki so začela potovati proti Bližnjemu vzhodu in zatem v Evropo, kjer živi danes 11 milijonov Romov, naseljenih v različnih državah," pove Štrukljeva.

V knjigi je najti podatke o različnih vidikih življenja v romski skupnosti, na primer podatke o naseljih, bivališčih, najpogostejših poklicih, hrani, ljudskem zdravilstvu, obleki, obredih in verovanjih, romskih godbenikih, otroških igrah, pravljicah in podobno. Veliko pozornosti je namenjene romskemu jeziku in njegovih dialektih, ki se pojavljajo v Sloveniji. Enotnega romskega jezika in pisave ni, saj sta se prilagajala in privzemala jezik in pisavo okolja, kjer so živele posamezne romske skupnosti. Do nedavnega Romi svojega jezika niso zapisovali in ga proučevali. "V Evropi se je romski jezik ohranjal, vendar se ni razvijal. Najbolj izviren je grški romski dialekt, to je ugotovil že jezikoslovec Franc Miklošič, najslabše pa je izvirmi romski jezik ohranjen v Španiji," je dejala Štrukljeva.

Knjiga je že bila predstavljena v Ljubljani, pri založbi pa si bodo prizadevali, je dejal Gril, da bi bila predstavljena tudi na Dolenjskem, kjer prav tako živi romska skupnost.

Nataša Gider

Pavla Štrukelj: Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji

Mladen Tancer

Ob koncu leta 2004 je pri založbi Družina v Ljubljani izšlo novo knjižno delo slovenske etnologinje, doma in v svetu ugledne in priznane romologinje dr. Pavle Štrukljeve Tisočletne podobe nemirnih nomadov, s podnaslovom Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji. Bogato ilustrirana knjiga obsega 335 strani velikega formata in je natisnjena v dva tisoč izvodih. Izdajo knjige je gmotno podprl Urad za narodnosti Republike Slovenije.

Dr. Pavla Štrukljeva se s slovensko romsko problematiko vztrajno, neprekinjeno in poglobljeno ukvarja že od leta 1961 dalje, iz te tematike je doktorirala in leta 1980 svoja dognanja in spoznanja objavila v knjigi Romi na Slovenskem, ki je doslej veljala za najcelovitejšo etnografsko in socio-kulturno predstavitev Romov na Slovenskem. Z dolgoletnimi neposrednimi izkušnjami z romskim življenjem pri nas in z obsežno bibliografijo iz romske tematike, je v sedanjem času dr. Štrukljeva naša najkompetentnejša poznavalka življenja in dela Romov v Sloveniji.

Še kratek pregled vsebine knjige. Vsebina je tematsko razdeljena na dva zaokrožena dela: v prvem delu je govora o zgodovinskem obdobju Romov v Evropi, a v drugem je natančno prikazano življenje Romov v slovenskem prostoru.

V zgodovinskem orisu so prikazani: naseljevanje, razširjenost in imena indijskih nomadov v Evropi, zgodovinski podatki o romskih vojaki v evropskih deželah, naselitev romskih plemen v Sloveniji in njihovo število (na Dolenjskem, v Prekmurju, na Gorenjskem), izročilo družbene romske skupnosti (starešina, najpomembnejša starejša žena v romski skupnosti, razsojevanje kazenskih dejanj, dediščina, družinski člani in imena sorodnikov) in sklepno poglavje o poskusih stalne naselitve Romov v Sloveniji.

V osrednjem in najboljšežnejšem delu knjige je v mnogih poglavjih in podpoglavjih celovito, natančno in nazorno izrisano življenje Romov v slovenskem prostoru. Tu se seznanimo z življenjskim prostorom in naselji, s poklici in drugo gospodarsko dejavnostjo, s hrano, z znanji ljudskega zdravilstva, z domom in notranjo opremo, z oblačili, z

izročili družinskih ceremonialov in verovanji, z otroško igro, z legendami, odnosom do vere, verovanji in vraževerjem, o romskih godbenikih, romskih pravljicah in z besediščem v pravljicnem svetu. Posebno poglavje govori o Romih v slovenskem ljudskem izročilu in v leposlovju. Prikazani so romski dialekti v Sloveniji za vsa tri geografska področja. V naš sodobni čas sodijo poglavja o prilagajanju sodobnemu življenju po drugi svetovni vojni, družbene spremembe pri Romih v Sloveniji po letu 2000 in prikaz romskih naselij v sedanjih občinah v Sloveniji.

Dodan je obsežen pregled pisnih virov in literature. Zgoščen povzetek v angleškem jeziku odpira knjigi vrata med romologe zunaj naših meja.

Najnovejše knjižno delo dr. Štrukljeve naravnost vabi k branju!

Nikoli ne bom zatajila svoje romske krvi

Jožica Horvat

Moje ime je Jožica Horvat. Obiskujem 8.b razred OŠ Sveti Jurij. Stara sem 14 let. 2. junija bom dopolnila 15 let. Po narodnosti sem Romkinja. Zaradi tega se ne počutim nič manjvredna.

Romi nismo nič slabši, kvečjemu smo drugačni, ker pripadamo enemu velikemu narodu, ki zajema vsega skupaj 15 milijonov ljudi po celem svetu.

Poleg tega imamo Romi svojo tradicijo, kulturo, glasbo, ki je

nekaj posebnega.

In vidite na koncu ni najbolj pomembno kakšen človek si, kakšne barve kože imaš ali od kod izhajaš, šteje to, kaj si naredil iz svojega življenja.

Mislim, da smo Romi krasni ljudje in dobrega srca. Nikoli ne bom zatajila svoje romske krvi, kajti če jo bom, bom zatajila tudi svoje starše.

Mislim, da do tega ne bo nikoli prišlo saj sem vesela, da me je rodila romska mati. Imam vse, kar imajo drugi, mogoče pa še več.

Pa še nekaj, če je en Rom zagrešil zločin, to še ne pomeni, da smo ta zločin zagrešili vsi Romi iz Slovenije.

Hvala vsem, ki boste to prebrali in razumeli, kdo pravzaprav sem. Jaz sem Romkinja Jožica Horvat iz Serdice.

KAKO SO PRIŠLI PRVI CIGANI V SOTINO

Rudi Gaber iz Serdice mi je pripovedoval o resničnem dogodku anekdoti - s konca 19. stoletja. V takratni gostilni Ficko (današnja Nemcova gostilna v Serdici) so se sprli nekoliko okajeni vaščani iz Sotine in Serdice.

Sotinčani, pri njih tedaj še ni bilo Romov, so Serdičane zmerjali: »Vi serdiški Ciganji!« Gostilničar Ficko pa jim je dejal: »Če bog da, vij tudi v kratkem dobite Ciganje, pa mo jih tej vkuper meli!« Ficko je vedel, da je kmet Elek iz Sotine v veliki denarni stiski in da hoče prodati njivo. Za njivo se je zanimal tudi Jurij Cener z vzdevkom Lala iz Krašč, ki je bil dober kovač. Imel je denar in je kupil posest, da bi sebi in svojim potomcem zagotovil domovanje.

Sotinčani so le začudeno gledali, ko so videli postavnega Cigana z mlado ženo, kako se je pripeljal z vozom, v katerega je bil vprežen konj, med obrabljenim pohištvom in kovaškimi orodjem pa je na dan kukalo več parov zvedavih otroških oči.

Lala, ki je imel pet sinov in tri hčerke, se je hitro vživel v okolje, saj je bil dober kovač in muzikant, v »pleh bandi« je igral več instrumentov, najljubša sta mu bila kontrabas in veliki boben. Zapustil je veliko rodbino, njegov vnuk je bil tudi nam znani zidar Mika, ki je žal pred leti umrl.

Sotinčani nekaj časa niso zahajali v Fickovo gostilno, ko pa se je zamera pozabila, so pri njem skupaj z Lalo in ob zvokih ciganske »pleh bande« spili veliko štefanov vina.

Milan Gaber

Na fotografijah, nastalih pred Koblencarjevo gostilno v Sv. Juriju (danes je tam gostilna Kuzmič) okoli leta 1936, lahko vidimo Lalo s »pleh bando«, ki je igrala na »gostúvanjih«. Na prvi fotografiji sedi za bobnom, na drugi pa je tretji z leve v prvi vrsti in drži v rokah činele.

Desetletno vključevanje Romov 2005 - 2015

Ivan Kolar

DRŽAVE USTANOVITELJICE INCIJATIVE ;DESETLETJA; KI SO PODPISALE

IN PODPIRAJO TA PROJEKT V OBDOBJU 2005 DO 2015 SO ;

BOLGARIJA, MADŽARSKA, MAKEDONIJA, ČEŠKA HRVAŠKA, RUMUNIJA,

SLOVAŠKA, SRBIJA IN ČRNO GORA. NJIHOVA PODPORA OZNAČUJE

NAPREDEK V USTAVI ROMOV IN DAJE ZNAK POLITIČNE VOLJE V REFORMI.

PLANIRANJE DESETLETJA USMERJA MEDNARODNI UPRAVNI ODBOR

KI SO PREDSTAVNICI VLADE, ROMI IZ VSAKE DRŽAVE IN MEDNARODNE

ORGANIZACIJE . ODBOR JE UČVRSTIL ŠTIRI PODROČJA DELOVANJA;

ZAPOSLOVANJE, ZDRAVSTVO, IZ OBRAŽEVANJE IN BIVALNE RAZMERE.

UPRAVNI ODBOR JE ODREDIL TRI TEME KI SE VLEČEJO SKOZI VSA

PODROČJA; SIROMAŠTVO IN VPRAŠANJE DISKRIMINACIJE. PLAN DELOVANJA

VSAKE POSAMEZNE DRŽAVE SODNICE IDENTIFICIRAJO SE CILJI.

FINANCIRANJE PLANA DELOVANJA DESETLETJA JE IZ ŽE OBSTOJEČEGA

RESURSA V OKVIRU DRŽAVNEGA PRORAČUNA. FINANCIRANJE JE Z STRANI

MULTINACIONALNIH MEDNARODNIH DONATORJEV.

Ženski forum - Žuvjengro Forum

Romeo Horvat

Nasilje nad ženskami in otroki je kršitev človekovih pravic, kajti kršitve se pojavijo pri vsaki drugi osebi. Kam se lahko obrnejo po pomoč romkinje? Pri Zvezi Romov deluje tudi Ženski forum. Kakšen program bodo pa pripravili?

Ženski forum pri Zvezi Romov Slovenija deluje že od leta 2000. Pri forumu si prizadevajo za informiranje in obveščanje romskih žensk. Organizirajo pa tudi razne prireditve in druženja.

Nasilje prужva te prужavure hi kršenje prуж manuša, laukhel pe sako dujto maunoš. Kaj pumen šej irinen u romene žuvdja, zu Žuvjengro forum so

hili zi Romani unija. U Forum le žuvjengro mauk delovalijnen zaru berš 2000. Zu forum hile hot in-

formejrinen le romane žuvjen. Organizejrine pa te but lakhibja le romen žuvjenca.

Na sliki sta: predsednica ženskega foruma Janja Rošer in tajnica Romina Sandreli

Računalniški kotiček

Zdravko Horvat

Programi za dobro, varno in zabavno delovanje računalnika

Ob nakupu računalnika smo vedno pozorni na število Mhz, MB, GB... in ostale karakteristike računalnika in njegovih vhodno-izhodnih enot. Skoraj nikoli pa ob nakupu računalnika ne pomislimo na Operacijski sistem in ostale programe in igre, ki jih bomo potrebovali za delo in zabavo. Za operacijski sistem (Windows), pa tudi za ostale programe in igre nam je vedno žal denarja saj prijatelj, znanec ali sosed nam jih bo priskrbel zastonj ali pa za enega-dva prešerna. Čeprav vemo, da s tem ko nalagamo piratske Windowse, programe, igre... (tudi če prijatelj ima original CD, ga vseeno ne smemo nalagati na naš računalnik) kršimo veliko število zakonov a se s tem ne obremenjujemo preveč. Ne podpiram piratstva, sem celo proti temu a včasih nekateri res pretiravajo s ceno izdelka in nikakor ne zaslužijo tako visoke cene. Žal prav zaradi takih se moramo res obrniti na znanca, prijatelja ali sosedo. Velikokrat so cenejši programi in igre boljše kakovosti in bolj učinkovite kot oni dražji.

Pri nakupu nekaterih računalniških so Okna (Windowsi) že naloženi, zraven pa še osnovni programi, ki jih dobite na CD-ju. Če pa Windowsi niso zraven, si jih moramo sami priskrbeti. Že ko kupujemo računalnik povprašajmo prodajalca za Windowse, saj obstajajo verzije Windowsov, ki so cenejši ob nakupu novega računalnika, torej izkoris-

timo popust, saj brez Operacijskega sistema z računalnikom si nimamo kaj početi. Obstajajo tudi drugi Operacijski sistemi, cenejši in tudi brezplačni. Sam jih ne uporabljam in nimam izkušenj z njimi, zato bom ostal pri Windowsih.

Vse CD-je, ki jih dobite ob nakupu računalnika lepo pregledajte (po potrebi jih tudi uporabite) in jih shranite (!) skupaj z garancijo, računom in ostalo pripadajočo dokumentacijo, navodila pa si prej vseeno preberite saj so koristna in poučna. Na CD-jih so gonilniki (programčki, ki so nujni za pravilno delovanje PC-ja, tiskalnika, skenerja, digitalnega fotoaparata...), razni brezplačni in/ali preizkusni programi.

Verjetno v vsakem računalniku potrebujete programe za pisanje, obdelavo in tiskanje teksta, slik, tabel... tudi za brskanje po internetu in pošiljanje elektronske pošte, poslušanje glasbe, gledanje filmov in njihovo arhiviranje na CD. Vse več kvalitetnih programov hočemo in potrebujemo

za pretvorbo iz Avdia v MP3 (in obratno) format, arhiviranje iz DVD-ja v VCD, DivX... pa programe za zajemanje/snemanje iz TV-ja na DVD plošče....

Računalniki so dan-danes zelo zmogljivi in velikokrat se sami ne zavedamo kaj vse lahko počnemo z njim.

Opisal bom programe, ki jih bi naj uporabljali za delo na računalniku nižjega srednjega razreda in pa programe za zabavo, saj velikokrat ga uporablja skoraj vsa družina.

Ker bomo računalnik občasno uporabljali tudi za zajemanje TV-video signala in pa za peko DVD-plošč, obdelovali in arhivirali slike, včasih zaigrali igrice in si zvečer ogledali film/risanko sem si ogledal ponudbo novih računalnikov v štirih trgovinah (katere lahko najdemo po vsej Sloveniji). Izbral bi računalnik z 2800 Mhz procesorjem, s 512 MB spomina, 16x-DVD snemalnikom, 160GB trdega diska, TV kartico... nisem izbiral/iskal najboljših, najbolj priznanih in najhitrejših komponent, ampak za-

dosti zmogljiv računalnik, ki bo kos zadanim nalogam v naslednjih treh-štirih letih. Za domačo rabo pa ja ne potrebujemo najnovejše grafične oziroma zvočne kartice.

Ob nakupu Windowsov XP dobimo tudi:

Z internetno povezavo in Internet Explorer-jem lahko v spletu poiščete kakršne koli informacije in si jih ogledate,

Windows Movie Maker lahko uporabljate za zajemanje zvoka in videa iz video kamere, spletne kamere ali druge video naprave v računalnik, potem pa lahko iz zajete vsebine ustvarite film.

Predvajalnik Microsoft Windows Media Player lahko uporabljate za predvajanje in urejanje digitalnih predstavnostnih datotek v računalniku in v internetu. Poleg tega lahko poslušate radijske postaje z vsega sveta (potrebna je internetna povezava), predvajate in kopirate CD-je, ustvarjate svoje lastne CD-je, predvajate DVD-je ter kopirate glasbo in video posnetke v prenosne naprave, na primer prenosne digitalne predvajalnike zvoka in dlančnike.

Dodani so še razvedrilni dodatki (snemalnik zvoka), sistemska orodja (čiščenje diska, defragmentiranje diska).

Podjetje Microsoft je pred kratkim izdal tudi AntiSpyware program, kateri odkrije in odstrani viruse, črve in trojanske konje. Dobimo ga zastonj na Microsoftovi spletni strani www.microsoft.com, snamemo si ga pa tudi lahko z kakega CD-ja, ki so priloženi računalniški reviji.

Spybot - Search & Destroy in

AdAware sta programa, ki iščeta in uničujeta skoraj vse črve in trojanske konje. Oba sta brezplačna.

Antivirusni programi

Poznamo veliko programov, ki ščitijo naš računalnik pred različnimi škodljivimi virusi, črve in trojanske konje. Nekateri nas ščitijo bolj nekateri manj.

AntiVir PE za Windows NT/2000/XP- pravijo, da je to najboljši antivirusni program, ki je zastonj...

Po zadnji neodvisni raziskavi najbolj ocenjenih antivirusnih programov je BitDefender zasedel prvo mesto sledijo mu: PC-cillin, AVG Antivirus Pro, McAfee VirusScan...

Tisti, ki imajo možnost priklopa na internet si lahko "sčistijo" računalnik zastonj. Potrebno je le, da obiščemo uradno spletno stran od kakega ponudnika antivirusnega programa in poiščemo "on-line scan" povezavo, ki nas vodi korak po koraku do konca.

WinZip in Win-Rar- sta programa, ki sta že skoraj nujna na našem računalniku. Uporabljamo jih za stiskanje podatkov oziroma pakiranje podatkov.

Adobe Reader in Acrobat Reader - programa s katerima lahko preberemo PDF datoteke.

Programi za zabavo

Winamp -zelo popularen in priljubljen program za poslušanje MP3 datotek. Ima tudi možnost gledanja video filmov, pretvorbo iz Avdia v Mp3 format... Program je zastonj.

Audiograbber -program za pretvorbo iz Avdia v Mp3 (ali drug) format, sedaj je preveden tudi v slovenščino. Program je zastonj.

BSPlayer -program s katerim lahko gledamo Divx, Xvid, VCD, DVD filme z možnostjo dodajanjem podnapisov. BSPlayer si lahko snamemo z interneta ali pa s kakega CD-ja, ki so priloženi ob računalniških revijah. Program je zastonj, preveden je tudi v slovenščino.

PowerDVD- Kot že samo ime pove, program uporabljamo za gledanje DVD filmov, gledamo lahko tudi Divx format ampak ne moremo pa dodati podnapisov. Program dobimo tudi ob nakupu DVD-pekača.

ACE Mega CoDecS Pack (v. 6.00). to je skupek kodekov in filtrov, ki so zelo dobrodošli pri predvajanju glasbenih in video vsebin, priporočam ga vsem. Vsebuje tudi razne uporabne programe (tudi BSPlayer) s katerimi lahko izmerimo hitrost CD-DVD predvajalnika... Program je zastonj.

Programi za snemanje CD-RW in DVD-RW plošč.

Je kar nekaj dobrih programov za snemanje CD in DVD plošč. Tudi v Windowsih XP lahko

kopirate datoteko na ploščo ampak... verjetno najbolj razširjen CD-DVD zapisovalec je Nero Burning ROM. Program ni zaslonj, ampak dan-danes ga ob nakupu CD/DVD snemalnika dobite tudi zraven. Seveda ni najnovejša verzija oziroma ni vseh kodekov zraven ampak dovolj za peko CD/DVD plošč. Nero nam ponuja vse kar potrebujemo za peko MP3, Divx, igrice, programov, VCD, SVCD, DVD... včasih je neroden, ko hočemo kopirati original CD/DVD (seveda samo za arhiv) igro, program ali film (zaščita verjetno).

Ampak tukaj nastopi program CloneCD. Program je enostaven za uporabo in le nekaj klikov nas vodi do kopiranja CD-ja. CloneCD skopira tudi zaščitene CD-je, saj naredi popolnoma enako sliko/vsebino kot je na originalnem (zato pa se imenuje kloniran CD) CD-ju.

Sedaj ko je na pohodu DVD-RW pekač (le kdo še kupuje nov računalnik brez DVD-pekača?) imamo na voljo CloneDVD program. Z originalnega DVD-ja

lahko posnamemo tudi vse Menuje in dodatke (lahko pa le-te preprosto izključimo in posnamemo le film z zelenimi podnapisi). Z CloneCD in CloneDVD sem zadovoljen, le nekajkrat ni posnel CD/DVD-ja.

Programi za zajemanje, obdelavo in izdelavo videoposnetkov

Na trgu je veliko programov, za kvalitetno in hitro zajemajo video posnetkov. Ob nakupu tv-kartice dobimo že tudi osnovni program. Preizkusimo ga, morda nam bo za naše delo dovolj, za kaj več pa moramo globlje seči v žep. Programi kot so Pinnacle Studio 9, Vegas Movie Studio, Adobe Premiere Pro 1.5... stanejo od 100 pa vse do 2000 Å. S temi programi lahko počnemo

marsikaj, od dodajanje podnapisov in/ali naslovov, vstavljanje prehodov, sliko v sliko, 3D učinke ... in še marsikaj. Za domačo rabo je priljubljen Nero Vision, Windows Movie Maker...

Programov je veliko. Ne morem jih vse opisati. Zgoraj so naštetih verjetno najbolj razširjeni programi, ki so skoraj na vsakem računalniku. Nekateri za poslušanje glasbe ne uporabljajo drugo kot Medio player, drugi spet za gledanje filmov namesto BSPlayer-ja uporabljajo DivX Player, nekateri namesto Interneta Explorer-ja uporabljajo Firefox ali Opero...

Poznamo še programe za urejanje slik Adobe Photoshop, Corel Photo-Paint... programe za ustvarjanje video projekcije iz slik, programe za 3D modeliranje, programe za izdelovanje glasbe...

Pred izidom romskega zbornika

Geza Bačič

Zal nas tudi v Sloveniji zaskrbljujejo pojavi nestrpnosti in nerazumevanja drugačnosti, pa tudi slabo poznavanje kulture in posebnosti pripadnikov romske skupnosti. Na drugi strani razmišljanja o prihodnosti naše države, ki je postala enakopravna članica Evropske unije, v veliki meri zadevajo tudi položaj in prihodnost pripadnikov romske skupnosti.

V takšnih razmerah se je vodstvo Zveza Romov Slovenije odločilo, da pripravi posebni Romski zbornik, ki ga za dnevne potrebe pri svojem delu in prizadevanjih za izboljšanje položaja romske skupnosti potrebujejo izvoljeni romski svetniki, vodstvo romskih društev in drugi aktivisti iz vrst Romov.

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija se je odločila sodelovati pri pripravi Zbornika predvsem zaradi izjemnega prispevka dr. Vaneka Šiftarja k preučevanju romske skupnosti.

Na teh izhodiščih je pripravljena vsebina Zbornika.

V prvem delu so objavljeni sklep Državnega zbora Republike Slovenije iz januarja 2005, ko je z veliko večino glasov poslancev zavrnil pro-

tiustaven in neprimeren Zakon o Romih ter sklepi Vlade Republike Slovenije o Romih iz oktobra 2004. Tako vse kaže (o tem se je Vlada R Slovenije odločila na seji januarja 2005), da bo v prihodnjih mesecih pripravljen za obravnavo in sprejemanje v Državnem zboru poseben krovni Zakon o Romih. Pri pripravah tega Zakona bodo zagotovo dobrodošli in koristni predlogi ter pobude predstavnikov romske skupnosti.

V nadaljevanju smo vključili dvanajst avtorskih prispevkov s simpozijev in strokovnih posvetov o Romih, tako s simpozija, ki ga je organizirala Zveza Romov septembra 2004 v Murski Soboti in strokovnega srečanja ekspertov ter predstavnikov romske skupnosti v organizaciji ZRC Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije novembra 2004 v Ljubljani.

Pri izboru prispevkov smo upoštevali, da so največji problemi Romov v Sloveniji bivalne razmere, izobraževanje in zaposlovanje Romov. Vključeni pa so tudi prispevki o politični participaciji Romov v lokalnih skupnosti, mednarodnem pravnem varstvu manjšin, delovanju

krovne organizacije Romov in romskih društev, izobraževanju, kulturi, informiranju in drugih aktualnih problemih romske skupnosti. Pri tem kaže poudariti, da so med avtorji prispevkov enakopravno zastopani predstavniki iz vrst Romov (polovica avtorjev so Romi).

Z vstopom Republike Slovenije v Evropsko unijo je naša država prevzela obveznosti za učinkovitejše manjšinsko varstvo vključno za romsko skupnost, saj je evropski širitveni proces pravice manjšin izrecno vključil med pogoje, ki so jih morale izpolnjevati vse države kandidatke.

Upravičeno pričakujemo izboljševanje položaja Romov. V teh procesih bo morala še bolj sodelovati romska skupnost in odločneje oblikovati svoje poglede in interese.

Vsem tem prizadevanjem naj služi vsebina tega Zbornika tako občinam, kjer Romi živijo kot njihovim izvoljenim svetnikom, romskim društvom in drugim aktivistom romske skupnosti, morda pa tudi ustanovam, ki se ukvarjajo z dejavnosti, povezanimi s položajem Romov.

Romano Pralipe s Fatmirjem Bečirijem

Romeo Horvat

Kot se je še spomnil Bečiri, je bilo društvo Romano Pralipe ustanovljeno leta 1996 z namenom, da ohranja identiteto in izboljša položaj približno 2000 mariborskih Romov. Društvo se ukvarja z različnimi kulturnimi dejavnostmi, obenem pa svojim članom pomaga pri pridobitvi državljanstva, šolanju ter reševanju socialnih, stanovanjskih in zdravstvenih problemov. Fatmir Bečiri je v lanskem letu hodil tu

na razne konference, ki so bili v Italiji, Bosni, Srbiji in Črni gori. Za pomoč se obrača na Zvezo Romov Slovenije in pri tem mu tudi pomaga. S slovenskim jezikom ni več toliko težav kot nekoč. Romi se v Mariboru vključujejo v šole tako kot vsi drugi državljani Republike Slovenije, tako kot vsi otroci.

Ni posebnih oddelkov, ni posebnih razredov pravi Fatmir Bečiri.

Fatmir Bečiri mariborskih Romov je povedal "Tudi predsednik Zveze Romov Slovenije Jožek Horvat - Muc mi pomaga pri reševanju romske problematike v občini Maribor." "Fatmir Bečiri ima nekaj svojih dejanj" Te problematike se je treba lotiti s kompleksnimi programi, ki bodo hkrati reševali več med seboj povezanih problemov, kot so izobraževanje, brezposelnost, zdravstvo"

LAŽANGUTNI TU ČHAURDJE SRAMEŽLJIVO TI DEKLE

Jožek Horvat - Muc

DE MANGE U VA,
HOT ŽANAU PALI TUTE SA.

LAŽANGUTNI TU ČHAURDJE.

DIKH MAN ANDU AUCHA,
HOT DIKHAU, SO TRO VOUDJI
KAUMDČA.

LAŽANGUTNI TU ČHAURDJE.

TU SAL MRI VOUDJISKRI DUKH,
PALI TUTE GONDOLINAV BUTH.

LAŽANGUTNI TU ČHAURDJE.

HEJRIN, PHEN MANGE,
MA ROUV, AUS MANGE.

LAŽANGUTNI TU ČHAURDJE.

PODAJ MI ROKO,
DA O TEBI IZVEDEL BOM VSE.

SRAMEŽLJIVO TI DEKLE.

POGLEJ ME V OČI,
DA BOM VIDEL, KAJ JE TVOJE SRCE
HOTELO.

SRAMEŽLJIVO TI DEKLE.

TI SI BOLEČINA MOJEGA SRCA,
O TEBI VELIKO PREMIŠLUJEM.

SRAMEŽLJIVO TI DEKLE.

NEHAJ, POVEJ MI,
NE JOČI, NASMEJ SE MI.

SRAMEŽLJIVO TI DEKLE.

Romeo Horvat - Popo

ŠUN SO SUNO DIKJUM

Kada tijl pašlijom,
augon djik kuči paunji pijom.
Fejn mange souvauhi,
andu suno upre uščauhi.
Andu suno rodauhi me mre phraule,
angji mande sana trijn Roma kaule.
Adala trin Roma fejn romani djili cidnahi,
ži lende nauštik perauhi, kaj mandar ispidnahi.
Djik cidlahi hegeduva,
i hegeduva khelahi sar šepruva.
Djik cidlahi gitaur,
khelahi sar romani baur.
U lek terneder pa cidlahi pijšot,
terdjolahi maškaural pru pijščakro rijto.
Cidnahi romani himna,
na žaunav sej djili pala ja cidna.
Kada pa valasu patanindja,
menteš žangalijom,
ora meru rastu pru rijtu gijum.
I bavjal fejn phudlahi,
i djili pa nikhatar na avlahi.

KALU ROM

Šunen manušale, šunen le murše kale.
Man pirani sinja, avre peske linja.
Buter šoha laha ne ovau,
auvra čauče mange lau.
Tena man kaumes, žaunaf khaj mandar daures.
Tu akaun phines tru voudji dukhal,
khauj čauče me tut mukaf.

ŠUN SO TUKE PHUKAVAU

Te djilajs,
man pru bijaf akharajs.
Te aučheha tu kurkure,
na ovna zi tute tre čhavure.
Niko adau na žanla,
sar tut tri žuvli kamla.
Na trumes nikaske te phukaul,
kaj na žaunes nimi zumi te taul.

“Dedek Mraz je prišel v Grosuplje”

Lilijana Zupančič, študentka 1. let. Fak. za socialno delo

Smo skupina rednih študentov Fakultete za socialno delo v Ljubljani in v letošnjem študijskem letu izvajamo akcijski projekt, s katerim si prizadevamo doseči večjo kakovost življenja Romov v 4 romskih naseljih v občini Grosuplje. Še zlasti smo se posvetili romskim otrokom, ki so znotraj skupnosti najbolj ranljivi.

Romski otroci so popolnoma izključeni iz obstoječih organiziranih aktivnosti v lokalni skupnosti, zato smo se odločili, da v prazničnem času organiziramo obdarovanje. V ta namen smo poslali prošnje za donatorska sredstva na razna podjetja in organizacije. Odziv je bil zelo dober, saj smo pridobili veliko izdelkov, kar nas je zelo razveselilo. Poleg tega je članica našega projekta, Janja Rošar iz Pušče, uspela pridobiti 30 000 SIT od Zveze Romov, za kar se jim še enkrat iskreno zahvaljujemo. Brez njihove pomoči projekt ne bi mogli izvesti v takšni meri.

21.12.2004 je napočil dan, ko je Dedek Mraz obiskal 70 romskih otrok v občini Grosuplje. Pred njegovim prihodom so študentke v naseljih izdelovale z otroki praznične okraske, brale pravljice in otroke pripravile na prihod Dedka Mraza. Otroci so

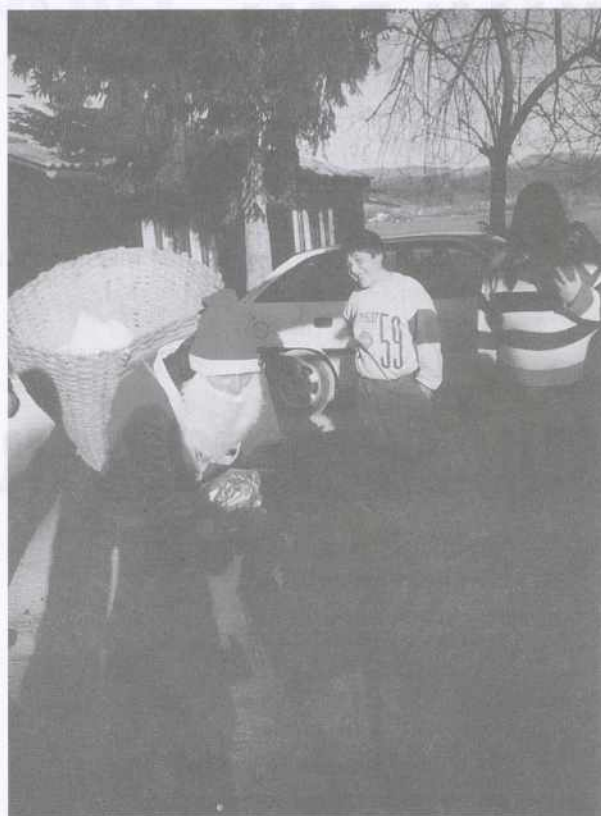
ga željno pričakovali. Najprej je prišel v Smrekec 1, nato v Smrekec 2, Oazo in v naselje Pri Nikotu. Otroci so bili zelo veseli daril. Dedka Mraza so spraševali, kaj jim je prinesel in če bo prišel tudi naslednje leto.

Nekateri otroci so mu izročili pisma s svojimi željami. Obdarovanja so se razveselili tudi starši. Vsaka družina je prejela simbolično darilce. Tako smo tudi njim prinesli praznično vzdušje. Po obdarovanju je bilo poskrbljeno za pogostitev. Študentje smo se veselili skupaj z otroki in njihovimi družinami. V Oazi je bilo še posebej veselo, saj so nekaj dni pred dogodkom dobili vodni priključek v naselje, tako da je bil razlog za veselje še večji.

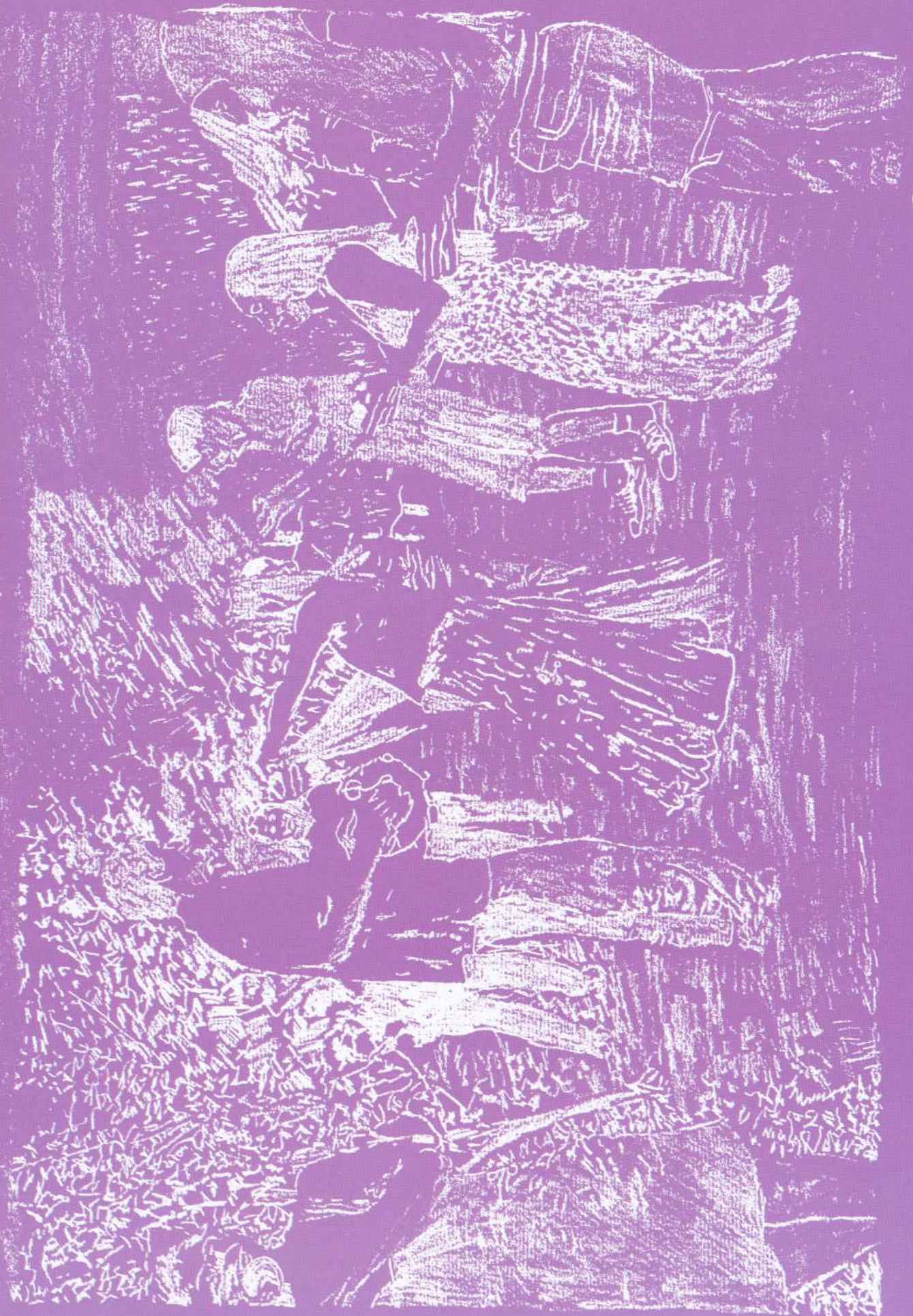
Otroški smeh in veselje je preplavilo vsa naselja. Navdušili smo se nad spontanostjo otrok. Njihove oči polne sreče so nam potrdile, da smo jim prinesli ob-

čutek zadovoljstva in hvaležnosti. Projekt je bil uspešno izveden. Vse to nam ne bi uspelo brez pomoči naših donatorjev in podpore mentoric Simone Žnidarec Demšar in Špele Urh. Veseli nas, da smo s skupnimi močmi prispevali k bolj kvalitetnemu življenju romskih otrok in njihovih družin, ki v lokalni skupnosti pogosto izkušajo posledice odrinjenosti iz družbe.

100708
100708

